

K A R L M A R X

PÄÄOMA

KAHDESKYMMENESNELJÄS LUKU

NIIN SANOTTU ALKUPERÄINEN KASAUTUMINEN

1. ALKUPERÄISEN KASAUTUMISEN SALAISUUS

On nähty, miten raha muuttuu pääomaksi, miten pääoman avulla tehdään lisäarvoa ja lisäarvosta enemmän pääomaa. Kuitenkin pääoman kasautuminen edellyttää lisäarvoa, lisäarvo kapitalistista tuotantoa, ja tämä suurempia pääoma- ja työvoimamääriä tavaratuottajien käsissä. Koko tämä liike näyttää siis tapahtuvan noidankehässä, josta pääsemme pois ainoastaan olettamalla, että ennen kapitalistista kasautumista on ollut »alkuperäinen» kasautuminen (Adam Smithin »previous accumulation»), joka ei ole kapitalistisen tuotantotavan tulos, vaan sen lähtökohta.

Tällä alkuperäisellä kasautumisella on kansantaloustieteessä sama osa kuin syntiinlankeemuksella jumaluusopissa. Aatami puraisi oman, ja siitä lankesi ihmiskunta syntiin. Sen alkuperää selitetään kertomalla se menneen ajan taruna. Kaukaisessa muinaisuudessa oli toiselta puolen ahkera, lahjakas ja ennen kaikkea säästäväinen valiojoukko ja toiselta puolen laiskottelevia, kaikkensa ja vielä enemmän tuhlaavia heittiöitä. Jumaluusopin syntiinlankeemuksen legenda kertoo meille tosin, miten ihminen kirottiin syömään leipänsä otsansa hiessä; mutta taloudellisen syntiinlankeemuksen historia paljastaa meille, kuinka löytyy ihmisiä, joille se ei suinkaan ole tarpeellista. Yhdentekevää. Niin tapahtui, että edelliset kasasivat rikkautta ja jälkimmäisillä ei lopulta ollut muuta myytävää kuin oma nahkansa. Ja tästä syntiinlankeemuksesta alkaen on olemassa köyhyys suurissa kansanjoukoissa, joilla yhä edelleen kaikesta työstään huolimatta ei ole muuta myytävää kuin itsensä, sekä harvojen rikkaus, joka jatkuvasti kasvaa, vaikka he jo aikoja sitten ovat lakanneet työtä tekemästä. Omaisuuden [propriété] puolustamiseksi tyrkyttää esimerkiksi herra Thiers valtiomiehen vakavuudella tuollaisia äiteliä lapsellisuuksia ennen niin henkeville ranskalaisille. Mutta niin pian kuin omaisuuskysymys on esillä, tulee samalla pyhäksi vel-

vollisuudeksi pitää kiinni aapiskirjan kannasta ainoana kaikille ikäluokille ja kehitysasteille oikeana kantana. Todellisuudessa historiassa, kuten tunnettua, valloitus, sorto, ryöstömurha — lyhyesti sanoen väkivalta — esittävätkin suurta osaa. Lempessä kansantaloustieteessä on aina ollut vallalla idylli. Oikeus ja »työ» ovat aina, tietysti joka kerta »tämä vuosi» poisluettuna, olleet ainoat rikastumisen välineet. Todellisuudessa alkuperäisen kasautumisen keinot ovat kaikkea muuta kuin idyllejä.

Raha ja tavara eivät alun pitäen ole pääomaa, yhtä vähän kuin tuotantovälineet tai elämäntarvikkeet. Niiden täytyy muuttua pääomaksi. Mutta itse tämä muutos voi tapahtua vain määrättyissä oloissa, jotka ovat seuraavat: kahden hyvin erilaisen tavaranomistajan tulee joutua toistensa kanssa tekemisiin, toisaalta rahan, tuotantovälineiden ja elämäntarvikkeiden omistajien, joiden tarkoituksena on lisätä omistamaansa arvosummaa ostamalla vierasta työvoimaa; toisaalta vapaiden työmiesten, oman työvoimansa ja sen kautta työn myyjien. Vapaiden työmiesten siinä kaksinaisessa merkityksessä, etteivät he itse välittömästi kuulu tuotantovälineisiin, kuten orjat, maaorjat jne., eivätkä myöskään tuotantovälineet kuulu heille, kuten omaa taloutta pitävillä talonpojilla ym., vaan että he päinvastoin ovat niistä täydellisesti irti ja vapaat. Tämä tavaramarkkinain polarisoituminen muodostaa kapitalistisen tuotannon perusedellytykset. Pääomasuhde edellyttää eroa työmiesten ja työn todellistuttamisedellytysten omistamisen välillä. Niin pian kuin kapitalistinen tuotanto kerran seisoo omilla jaloillaan, se ei ainoastaan säilytä tuota eroa, vaan uusintaa sen yhä kasvavassa mitassa. Prosessi, joka luo pääomasuhteen, ei siis voi olla muuta kuin työmiehen erottamisprosessia työnsä edellytysten omistamisesta, prosessia, joka toisaalta muuttaa yhteiskunnalliset elämäntarvikkeet ja tuotantovälineet pääomaksi, toisaalta välittömät tuottajat palkkatyöläisiksi. Niin sanottu alkuperäinen kasautuminen ei siis ole muuta kuin tuottajan ja tuotantovälineiden historiallista eroamisprosessia. Se näyttää »alkuperäiseltä», koska se muodostaa pääoman ja sitä vastaavan tuotantotavan esihistorian.

Kapitalistisen yhteiskunnan taloudellinen rakenne on kehittynyt feodaalisen yhteiskunnan taloudellisesta rakenteesta. Jälkimmäisen hajoaminen on vapauttanut edellisen alkeet.

Välitön tuottaja, työmies, saattoi vasta silloin hallita itseään, kun hän oli lakannut olemasta turpeeseen sidottu ja toisen orja tai oma. Tullakseen vapaaksi työvoiman myyjäksi, joka vie tavaransa kaikkialle, missä sitä ostetaan, hänen täytyi vielä vapautua ammattikuntien vallasta, niiden oppipoika- ja kisällisäännoistä ja häiritsevistä työmääräyksistä. Näin ollen se historiallinen liike, joka muuttaa tuottajat palkkatyöläisiksi, näyttää toiselta puolen vapauttavan heidät palvelijan asemasta ja ammattipakosta; ja ainoastaan tämän puolen ottavat porvarilliset historiankirjoittajat huomioon. Mutta toiselta puolen nämä äsken vapautetut tulevat vasta sitten oman it-

sensä myyjiksi, kun heiltä on riistetty kaikki heidän tuotantovälineensä ja se tuki ja turva, minkä vanhat feodaaliset laitokset heille tarjosivat. Ja tämän pakkoluovutuksen historia on kirjoitettu ihmiskunnan aikakirjoihin veri- ja tulikirjaimin.

Teollisuuskapitalistien, näiden uusien vallanpitäjien, täytyi puolestaan syrjäyttää sekä ammattikuntiin kuuluvat käsityöläismestarit että läänitysherrat, joiden hallussa rikkauden lähteet olivat. Tältä kannalta katsoen heidän menestyksensä on tulos voitokkaasta taistelusta feodaalivaltaa ja sen sietämättömiä etuoikeuksia vastaan sekä ammattikuntia ja niitä kahleita vastaan, joilla nämä ehkäisivät tuotannon vapaata kehitystä ja toisen ihmisen oikeutta riistää toista. Teollisuusritarit saivat kuitenkin tungetuksi tieltään miekan ritarit ainoastaan käyttämällä hyväkseen tapahtumia, jotka eivät millään tavoin olleet heidän ansiotaan. He ovat päässeet valtaan yhtä alhaisilla keinoilla kuin olivat ne keinot, joilla roomalainen vapautettu orja kerran teki itsensä suojelijansa herraksi.

Lähtökohtana kehitykselle, joka on tuottanut sekä palkkatyöläisen että kapitalistin, oli työmiehen orjuus. Jatko oli tämän orjuuden muotojen muuttumista, feodaalisen riiston muuttumista kapitalistiseksi. Ymmärtääksemme tätä kehitystä meidän ei tarvitse siirtyä ajassa kovin kauas taaksepäin. Vaikka tapaamme kapitalistisen tuotantotavan ensimmäisiä merkkejä jo 1300- ja 1400-luvulla muutamissa Välimeren rannikkokaupungeissa, kapitalistinen ajanjakso alkaa vasta 1500-luvulla. Siellä, missä se alkoi, oli maaorjuus jo aikoja ennen lakkautettu lopullisesti ja keskiajan loistokohta, kaupunkien itsenäisyys, jo kauan ollut himmenemässä.

Alkuperäisen kasautumisen kehityksessä ovat historiallisesti kään- teentekeviä kaikki ne mullistukset, joita syntymässä olevat kapitalistiluokat käyttävät vipusimenaan, ja ennen kaikkea ne ajankohdat, jolloin suuret ihmisjoukot äkkiä ja väkivaltaisesti kiskaistaan irti elinkeinoistaan ja proletaareina, vapaina ja lainsuojattomina heitetään työmarkkinoille. Maalaistuottajan, talonpojan maaomaisuuden pakkoluovutus on koko prosessin perustuksena. Sen historia näyttää eri maissa erilaiselta ja sen kehityskaudet ovat eri järjestyksessä sekä sattuvat yhteen eri historiankausien kanssa. Ainoastaan Englannissa, jonka sen tähden otammekin esimerkiksi, sillä on klassinen muoto.*

* Italiassa, jossa kapitalistinen tuotanto aikaisemmin kehittyi, maaorjuus myös hävisi aikaisemmin. Maaorja vapautetaan täällä ennen kuin hän on hankkinut itselleen nautintaoikeuden maahan. Hänen vapauttamisensa tekee hänestä siis kohta täysin vapaan proletaarin, joka sitä paitsi enimmäkseen jo roomalais- ten aikana perustetuissa kaupungeissa tapaa valmiina uudet herransa. Kun maailmanmarkkinoilla tapahtunut vallankumous 1400-luvun lopulla⁵⁹ teki lopun Pohjois-Italian yliherruudesta kaupan alalla, muodostui päivävästaiseen suuntaan kulkeva liike. Kaupunkien työväkeä ajettiin joukoittain maaseudulle, ja se aiheutti siellä puutarhamaisesti hoidetun pienviljelyksen ennen kuulumattoman kukoistuksen.

2. MAALAISVÄESTÖN MAAN PAKKOLUOVUTUS

Englannista oli maaorjuus 1300-luvun loppupuolella todellisuudessa hävinnyt. Väestö* muodostui silloin ja vielä enemmän 1400-luvulla suurimmaksi osaksi vapaista, omaa taloutta pitävistä talonpojista niin feodaalisen nimikilven taakse kuin heidän omaisuutensa olikin kätkeyty. Vapaa vuokraaja oli suuremmilla herrastiloilla tunkenut tieltään aikaisemmin itsekin maaorjana olleen bailiff'n (voudin). Maanviljelyksen palkkatyöläiset olivat osittain talonpoikia, jotka käyttivät vapaan aikansa ansiotöihin suurtalonomistajien kartanoissa, osittain kuuluivat itsenäiseen, suhteellisesti sekä absoluutisesti pieneen varsinaisten palkkatyöläisten luokkaan. Viimeksi mainitutkin olivat todellisuudessa omaa talouttaan pitäviä talonpoikia, koska he paitsi palkkaansa saivat käytettäväkseen 4 acra ja enemmänkin peltomaata ynnä asunnon. Heillä oli sitä paitsi yhdessä varsinaisten talonpoikien kanssa käyttöoikeus yhteismaahan, jolla heidän karjansa kävi laitumella ja josta he samalla saivat polttoaineensa, puut, turpeen ym.** Kaikissa Euroopan maissa on feodaaliselle tuotannolle ominaista, että maa on jaettu mahdollisimman monelle alustalaiselle. Lääniherran niin kuin jokaisen muunkin hallitsijan valta ei riippunut hänen saamiensa maanvuokrien määrästä, vaan hänen alamaistensa luvusta, ja jälkimmäinen riippui omaa taloutta pitävien talonpoikien lukumäärästä.*** Vaikka siis Englannin maa normannien valloituksen jälkeen tulikin jaetuksi suunnattoman suuriin vapaaherrakuntiin, joista yhteen ainoaan usein sisältyi 900 vanhaa anglosaksilaista lordikuntaa, oli siinä sentään tiheässä pieniä talonpoikaistaloja, joiden välissä ainoastaan siellä täällä oli suurem-

* »Pienet maanomistajat, jotka omin käsin viljelivät omia vainioitaan ja saivat tyytyä vaatimattomaan hyvinvointiinsa... olivat silloin paljon tärkeämpi osa kansasta kuin nyt... Kokonaista 160 000 maanomistajaa, jotka perheineen lienevät olleet enemmän kuin $\frac{1}{7}$, koko väestöstä, eli viljelemällä pieniä freehold-tilojansa» (täydellisesti vapaita tilojansa). »Näiden pienten maanomistajain keskimääräiset tulot arvioidaan 60—70 punnaksi. On laskettu, että omaa maata viljelevien lukumäärä oli suurempi kuin vierasta maata viljelevien vuokraajien.» (*Macaulay*. »History of England», 10th ed. London 1854, v. I, p. 333—334.) — Vielä 1600-luvun viimeisellä kolmanneksella $\frac{4}{5}$ Englannin väestöstä sai elä tuksensa maanviljelyksestä. (Sama, p. 413.) — Käytän Macaulayta lähteenä, koska hän järjestelmällisenä historianväärentäjänä »tyypistää» mahdollisuuden mukaan sen kaltaisia asioita.

** Ei saa koskaan unohtaa, ettei maaorjakaan ollut ainoastaan rakennukseen kuuluvan maapalstan omistaja, joskin verovelvollinen omistaja, vaan että hänellä oli myös omistusoikeus yhteismaahan. »Talonpoika siellä (Sleesiassa) on maaorja.» Kuitenkin nämä orjat omistavat yhteistiloja. »Sleesialaisia ei ole vielä saatu jakamaan yhteismaitaan, kun sitä vastoin Neumarkissa tuskin on ainoatakaan kylää, missä ei tätä jakoa olisi toimitettu mitä parhaimmalla menestyksellä.» (*Mirabeau*. »De la Monarchie Prussienne.» Londres 1788, II, p. 125, 126.)

*** Japani puhtaasti feodaalisine maanomistusoloineen ja kehittyneine pienviljelyksineen antaa paljoo selvemmän käsityksen Euroopan keskiajasta kuin kaikki meidän enimmäkseen porvarillisten ennakkoluulojen värittämät historiatekirjamme. On aivan liian mukavaa olla »vapaamielinen» keskiajan kustannuksella.

pia herrastiloja. Tällaiset olot, yhtyneinä 1400-lukua luonnehtineeseen kaupunkien kukoistukseen, tekivät mahdolliseksi kansanrikkauksen, jota kansleri Fortescue niin kaunopuheisesti kuvaa teoksessaan »Laudibus Legum Angliae», mutta ne tekivät pääomarikkaiden mahdottomaksi.

Sen kumouksen alkunäytös, joka loi pohjan kapitalistiselle tuotantotavalle, tapahtui 1400-luvun viimeisellä kolmanneksella ja 1500-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä. Joukko turvattomia proletaareja viskattiin työmarkkinoille lääniherröiden henkivartiostojen hajottamisen tuloksena. Nämä henkivartiijat, kuten sir James Stuart oikein huomauttaa, »täyttivät kaikkialla hyödyttöminä talot ja kartanot». ⁶⁰ Vaikka kuningasvalta, joka itse oli porvarillisen kehityksen tuote, ponnistellessaan ehdottoman vallan saavuttamiseksi edisti väkivaltaisesti näiden henkivartiostojen hajaantumista, se ei missään tapauksessa ollut sen ainoana synnä. Päinvastoin mahtava lääniherra, uhmaten kuninkuutta ja parlamenttia, loi verrattomasti lukuisamman proletariaatin ajamalla talonpojat väkisin maalta, johon heillä oli sama feodaalinen omistusoikeus kuin lääniherralla itsellään, ja anastamalla heidän yhteismaansa. Välittömän aiheen siihen antoi Englannissa varsinkin flanderilaisen villateollisuuden kukoistus ja sitä vastaava villan hintojen kohoaminen. Suuret feodaalisodat olivat nielleet vanhan feodaaliaatelin, uusi aateli oli aikansa lapsi, jolle raha oli mahtien mahti. Peltomaiden muuttuminen lammaslaitumiksi oli sen vuoksi sen tunnussana. Harrison kuvaa teoksessaan »Description of England. Prefixed to Holinshed's Chronicles», miten pienten talonpoikien pakkoluovutus köyhdyttää maan. »What care our great incroachers!» (»Mitäpä meidän suurhäättäjämmä siitä välittää!») Talonpoikien ja työväen asunnot hajotettiin väkivalloin maan tasalle tai jätettiin rappeutumaan.

»Jos tahtoo tutkia minkä hyvänsä ritaritilan vanhempia asiakirjoja», Harrison sanoo, »niin huomaa että lukemattomat talot ja pienet talonpoikaistaloudet ovat hävinneet, että maa elättää nyt paljoa vähemmän ihmisiä, että useat kaupungit ovat rappeutuneet, vaikka uusiakin syntyy... Voisin kertoa yhtä ja toista kaupungeista ja kylistä, jotka on hävitetty lammaslaitumien takia ja joissa ainoastaan säätyläisrakennukset vielä ovat pystyssä.»

Noiden vanhojen aikakirjojen valitukset ovat aina liioiteltuja, mutta ne osoittavat tarkasti, millaisen vaikutuksen tuotantosuhteiden kumous teki aikalaisiin. Kansleri Fortescue'n ja Thomas Moren teoksien vertaaminen selvittää, mikä juopa on olemassa 1400- ja 1500-luvun välillä. Kultra-ajastaan, niin kuin Thornton oikein sanoo, Englannin työväenluokka syöksyi ilman mitään välitiloja rauta-aikaan.

Tämä mullistus säikähdytti lainsäädäntöä. Se ei ollut vielä sillä sivistysasteella, jossa »Wealth of the Nation» [»kansallisriikkaus»], so. pääoman muodostaminen ja rahvaan häikäilemätön riistäminen ja köyhdyttäminen, käy kaiken valtioviisauden huipusta. Henrik VII:n historiassaan Bacon sanoo:

»Tähän aikaan (1489) lisääntyivät valitukset peltomaan muuttamisesta laitmiksi» (lampaille ym.), »joita muutamien paimenten oli helppo hoitaa; ja vuokramaat, elinajaksi tai vuodeksi vuokratut maat» (joilla suurin osa vapaita pikukitallisia asui) »muutettiin herrastiloiksi. Tämä vei kansan rappiotilaan ja samalla kaupungit, kirkot ja kymmenykset hunningolle... Kuningas ja parlamentti ryhtyivät tähän aikaan ihailtavalla viisaudella parantamaan tätä epäkohtaa... He ryhtyivät toimenpiteisiin väestöä vähentävää yhteismaiden valtaamista (depopulating inclosures) ja sen jäljessä seuraavaa niin ikään väestöä vähentävää laiduntaloutta (depopulating pasture) vastaan.»

Eräs Henrik VII:n antama laki, 1489, c. 19, kieltää kaikkien niiden talonpoikaistalojen hävittämisen, joihin kuului vähintään 20 acra maata. Henrik VIII:n laissa 25 uudistetaan sama määräys. Siinä sanotaan mm., että

»useat vuokramaat ja suuret karjalaumat, varsinkin lammaslaumat, kasautuvat muutamaasi käsiin, minkä johdosta maanvuokrat ovat paljon kasvaneet ja peltoviljelys (tillage) suuresti rappeutunut, kirkkoja ja taloja on revitty, hämmästyttävän suuret ihmisjoukot ovat käyneet kykenemättömiksi elättämään itseään ja perhettä.»

Sen vuoksi laissa säädetään rappeutuneet talot uudestaan rakennettaviksi, määrätään pellon ja laidunmaan määräsuhteet jne. Eräessä laissa vuodelta 1533 valitetaan, että monella tilalla on 24 000 lammasta, ja rajoitetaan niiden lukumäärä 2000:ksi.* Kansan valitukset ja Henrik VII:n ajasta 150 vuotta eteenpäin jatkunut lainsäädäntö pienten vuokraajien ja talonpoikien häätämistä vastaan olivat yhtä tuloksettomat. Niiden tuloksettomuuden salaisuuden paljasti Bacon meille tietämättään.

»Henrik VII:n laki», sanoo hän teoksessaan »Essays, civil and moral», luku 29, »oli syvälleikäpää ja ihailtava, se kun loi määrätyn normaalimitan kokoisia maatiloja ja taloja, so. säilytti niille maata sellaisen määrän, mikä teki niille mahdolliseksi saattaa maailmaan alamaisia, joilla oli riittävästi varoja ja jotka eivät olleet orjan asemassa sekä kävivät auran kurkeen maanomistajina eivätkä palkkalaisina» (»to keep the plough in the hand of the owners and not hirelings»).**

* »Utopiassa» Thomas More puhuu ihmemaasta, jossa »lampaat syövät ihmisiä». (»Utopia», transl. Robinson, ed. Arber, London 1869, p. 41.)

** Bacon selittää mitä yhteistä oli vapaalla hyvinvoivalla talonpoikaissäädylä ja hyvällä jalkaväellä: »Kuningaskunnan vallalle ja asemalle oli erittäin tärkeää, että oli olemassa tarpeeksi suuria vuokramaita, jotta kelpo miehet saisivat kunnollisen toimeentulon ja että suuri osa kuningaskunnan maasta pysyisi yeomanry'n käsissä, ts. niiden käsissä, jotka asemansa puolesta olivat aatelismiesten ja torpparien (cottagers) sekä talonpoikaisten välillä... Sillä etevimpien sotilas-asiantuntijain yleinen mielipide on... että jalkaväki on armeijan päävoima. Mutta hyvään jalkaväkeen tarvitaan miehiä, jotka eivät ole kasvaneet orjina eivätkä puutteessa, vaan vapaina ja kutakuinkin hyvinvoivina. Jos siis joku valtio antaa liian suuren merkityksen aatelismiehille ja hienoille herroille, maamiesten ja kintäjäiden ollessa vain heidän työväkenään tai renkeinään tai myös torppareina, so. asunnon omaavina kerjäläisinä, sillä voi olla hyvä ratsuväki, mutta ei koskaan hyvää, kestävä jalkaväkeä... Tämän näkee Ranskassa ja Italiassa ja muutamissa muissa vieraisissa maissa, joissa koko väestö todellisuudessa koostuu joko aatelista tai köyhistä talonpojista... niin suurena määrin, että ne ovat pakotetut käyttämään jalkaväkipataljoonissaan sveitsiläisiä palkkajoukkoja ym., mistä myös

Mutta kapitalistinen järjestelmä vaati päinvastoin, että kansanjoukot olisivat orjan asemassa, että ne muuttuisivat palkkalaisiksi ja että niiden työvälineet muuttuisivat pääomaksi. Tämän murroskauden aikana lainsäädäntö koetti myös säilyttää maaseudun palkkatyöläisen torppaan kuuluvat 4 acra maata ja kielsi tätä ottamasta vuokralaisia torppaansa. Vuonna 1627, Kaarle I aikana, tuomittiin Roger Crocker Fontmillista siitä, että hän oli rakennuttanut torpan Fontmillin herraskartanoonsa liittämättä siihen pysyväisesti kuuluvaksi 4 acra maata; vuonna 1638, Kaarle I aikana, asetettiin kuninkaallinen komissio toimimaan vanhojen lakien voimaan saattamiseksi, varsinkin sen lain, joka koski 4 acren maapalstaa: jo Cromwell kielsi rakentamasta taloa 4 mailin päähän Lontoosta, ellei sitä varustettu 4 acren maapalstalla. 1700-luvun ensimmäisellä puoliskolla maatyöläinen jo vetosi oikeuteen ellei hänen asumukseensa liitetty 1—2 acra. Nykyään maatyöläinen on onnellinen, jos hänen torppansa yhteydessä on kasvitarha tai jos hän edes voi vuokrata pari kapanalaa maata kauempana siitä.

»Maanomistajat ja vuokraajat», tri Hunter sanoo, »toimivat tässä yhdessä. Jokunen acre torppaa kohti tekisi työläisen liian riippumattomaksi.»*

Uuden pelottavan sysäyksen kansanjoukkojen väkivaltaiselle pakoluovutusprosessille antoi 1500-luvulla uskonpuhdistus⁶¹ ja sitä seurannut kirkon omaisuuden suunnaton varastaminen. Uskonpuhdistuksen aikana katoolisella kirkolla oli suuri osa Englannin maista läänityksinä. Luostarien hävittäminen yms. saattoi niiden asukkaat proletariaatin asemaan. Kirkon tilat lahjoitettiin suurimmalta osaltaan saaliinhimoisille kuninkaan suosikeille tai myytiin polkuhinnasta keinottelijoille, maanvuokraajille ja kaupunginporvareille, jotka karkottivat joukoittain entisiä perinnöllisiä alustalaisia ja yhdistivät heidän taloutensa. Köyhälle maalaisväestölle laissa taattu osa kirkonkymmenyksistä otettiin kaikessa hiljaisuudessa takavarikkoon.** »Pauper ubique jacet»,⁶² huudahti kuningatar Elisabet tehtyään kiertomatkan Englannissa. Hänen 43. hallitusvuotenaan oli vihdoin pakko virallisesti myöntää pauperismin olemassaolo vaivaisveroa kantamalla.

seuraa, että näissä maissa on paljon väkeä ja vähän sotilaita.» (»The Reign of Henry VII etc. Verbatim Reprint from Kennet's England, ed. 1719.» London 1870, p. 308.)

* *Tri Hunter.* »Public Health. 7th Report 1864», London 1865, p. 134. — »Sitä alaa maata, mikä» (vanhoissa laeissa) »määrättiin, pidetään nyt työläisille liian suurena ja kykenevänä muuttamaan ne pieniksi vuokratiloiksi.» (*George Roberts.* »The Social History of the People of the Southern Counties of England in Past Centuries.» London 1856, p. 184, 185.)

** »Vanhojen asetusten mukaan oli köyhille annettu oikeus saada osa kirkonkymmenyksistä.» (*J. D. Tuckett.* »A History of the Past and Present State of the Labouring Population», v. II, p. 804, 805.)

»Tämän lain alkuunpanijat häpesivät ilmaista syytä menettelyynsä ja sen tähden julkaisivat sen vastoin perinteellistä tapaa ilman mitään johdantoperustelua.»*

Kaarle I:n lailla (16, 4) säädettiin vaivaisvero pysyväiseksi, mutta vasta 1834 se todellisuudessa julkaistiin uudessa, ankarammassa muodossa.** Nämä uskonpuhdistuksen välittömät seuraukset eivät olleet sen pysyviä seurauksia. Kirkon omaisuus muodosti vanhojen maanomistusojojen uskonnollisen vallituksen. Sen kaaduttua ne eivät enää kestäneet.***

* *William Cobbett*. »A History of the Protestant Reformation.» § 471.

** Protestanttien »hengen» huomaa mm. seuraavasta. Muutamat Etelä-Englannin maanomistajat ja varakkaat vuokraajat laativat yksissä tuumin Elisabetin vaivaislain oikeintulkimisesta 10 kysymystä, joista he pyysivät lausuntoa aikansa kuuluisalta lainoppineelta, lakitieteen tohtori Sniggeltä (myöhemmin Jaakko I aikana tuomari). »Yhdeksäs kysymys: Eräät seurakunnan rikkaat maanvuokraajat ovat keksineet viisaan suunnitelman, jonka avulla kaikki epäselvyys lain noudattamisessa voidaan välttää. He ehdottavat, että seurakuntaan rakennetaan vankila. Jokaiselta köyhältä, joka ei tahdo tulla suljetuksi mainittuun vankilaan, on avustus kiellettävä. Sitten on lähiseudulla ilmoitettava, että jos joku on halukas pestaamaan tämän seurakunnan vaivaisia, hänen on määrättävä jätettävä sinetöidyt tarjoukset ja ilmoitukset alimmasta hinnasta, josta hän tahtoo ne meiltä ottaa. Tämän suunnitelman laatijat olettavat, että naapurikreivikunnissa on henkilöitä, jotka ovat haluttomia työhön ja vailla omaisuutta ja luottoa vuokratukseen maata tai laivan ja eläkkeeseen ilman työtä («so as to live without labour»). Sellaisten pitäisi olla taipuvaisia tekemään seurakunnalle hyvin edullisia tarjouksia. Jos silloin tällöin köyhiä kuolisi elätteelle ottajien huostassa ollessaan, niin se synti jäisi painamaan viimeksi mainittuja, koska seurakunta on tehnyt velvollisuutensa noita vaivaisia kohtaan. Pelkäämme kuitenkin, että nykyinen laki ei salli tämänkaltaisten viisaiden keinojen (prudential measures) käyttämistä; mutta Teidän on tiedettävä, että muutkin tämän ja naapurikreivikuntien riippumattomat maanomistajat yhtyvät meihin saadakseen edustajansa alahuoneessa tekemään esityksen laiksi, joka sallisi köyhien vangitsemisen ja pakkotyön, niin ettei kukaan vankilaan sulkemistaan vastustava voisi saada köyhänapua. Tämä toivoaksemme tulee pidättämään kurjuudessa eläviä henkilöitä apua vaatimasta» («will prevent persons in distress from wanting relief»). (*R. Blakey*. »The History of Political Literature from the Earliest Times. London 1855», v. II, p. 84, 85.) — Skotlannissa poistettiin maaorjuus vuosisatoja myöhemmin kuin Englannissa. Vielä 1698 saltounilainen Fletcher selitti Skotlannin parlamentissa: »Kerjäläisten luku Skotlannissa on arvioitu 200 000:ksi. Ainoa keino, minkä minä periaatteellisenä tasavaltalaisena voin ehdottaa, on vanhan maaorjuustilan palauttaminen ja kaikkien niiden tekeminen orjiksi, jotka eivät kykene pitämään huolta elatuksestaan.» Eden kirjassaan »The State of the Poor», v. I, ch. I, p. 60, 61 sanoi: »Pauperismi on peräisin maanviljelijäin vapauttamisen ajoilta. Teollisuuslaitokset ja kauppa ovat kansamme köyhien todelliset vanhemmat.» Eden ja tuo periaatteiltaan tasavaltalainen skotlantilainen erehtyvät vain siinä, että pitävät maaorjuuden lakkauttamista maanviljelijäin proletareiksi, so. paupereiksi, muuttumisen syynä, vaikka syy oli siinä, että heiltä riistettiin omistusoikeus maahan. — Ranskassa, missä pakkoluovutus tapahtui toisella tavalla, vastaa Englannin vaivaislakeja Moulinsin ordonanssi vuodelta 1566 ja edikti vuodelta 1656.

*** Herra Rogers, vaikka hän olikin silloin kansantaloustieteen professorina Oxfordin yliopistossa, protestanttisen oikeaoppisuuden päämajassa, panee teoksensa »History of Agriculture» esipuheessa painoa siihen, kuinka uskonpuhdistus köyhdyttää kansaa.

Vielä 1600-luvun viimeisinä vuosikymmeninä oli yeomanry, riippumaton talonpoikaissäätö, lukuisampi kuin maanvuokraajaluokka. Siinä oli ollut Cromwellin päävoima ja se oli Macaulaynkin tunnustuksen mukaan edullisena vastakohtana juopolle lanta-ateelille ja sen palvelijoille, maalaispapeille, joiden velvollisuuksiin kuului naittaa herrojen »suosikkityöt». Maalaispalkkatyöläisilläkin oli osansa yhteisomaisuudesta. Vuoden 1750 vaiheilla oli yeomanry hävinnyt* ja 1700-luvun viimeisinä vuosikymmeninä häviää maanviljelijäin yhteisomaisuuden viimeinenkin jälki. Emme ota tässä huomioon agraarivallankumouksen puhtaasti taloudellisia kannustimia. Kysymme vain, mitkä olivat sen väkivaltaiset voimavivut.

Stuartien restauraation⁶³ aikana maanomistajat panivat lain avulla toimeen saman anastuksen, mikä kaikkialla mannermaalla tapahtui ilman laillisia mutkia. He lakkauttivat maan läänitysjärjestyksen, so. he karistivat hartioiltaan kaikki velvollisuudet valtiota kohtaan, »korvasivat» ne valtiolle talonpoikien ja muun kansan maksettaviksi asetetuilla veroilla, vaativat uudenaikaisen omistusoikeuden tiloihin, jotka heillä olivat vain läänityksinä, ja säätivät vihdoin Englannin maatyöväkeä varten kotipaikkaoikeuslait (laws of settlement), jotka mutatis mutandis vaikuttivat Englannin maatyöväkeen samalla tavalla kuin tatar Boris Godunovin asetus venäläisiin talonpoikiin.⁶⁴

»Glorious Revolution» (mainio vallankumous)⁶⁵ saattoi Vilhelm III Oranialaisen** mukana valtaan maanomistaja- ja kapitalistiset voittovaihtelijat. He alkoivat uuden ajanjakson siten, että ryhtyivät harjoittamaan suunnattoman suuressa mitassa valtion omaisuuksien varkautta, jota tähän asti oli sattunut vain vaatimattomassa muodossa. Valtion tiloja lahjoitettiin, myytiin polkuhintoihin tai suo»

* »A Letter to Sir T. C. Bunbury, Brt.: On the High Price of Provisions.» By a Suffolk Gentleman. Ipswich 1795. p. 4. Suuren maanvuokraajajärjestelmän intohimoinen puolustajakin, teoksen »Inquiry into the Connection between the Present Price of Provisions and the Size of Farms etc.» London 1773, p. 139, tekijä sanoo: »Valitan erittäin syvästi yeomanrymme häviötä, tuon miesjoukon, joka todellisuudessa ylläpiti kansamme riippumattomuutta, ja mieltäni pahoittaa nähdä heidän maansa nyt yksinoikeuteen pyrkivien lordien käsissä, vuokratuina pienviljelijöille, joiden vuokraoikeus perustuu sellaisiin ehtoihin, että he ovat tuskin paremmassa asemassa kuin vasallit, jotka voidaan potkia pois jokaisessa epäsuotuisassa tilanteessa.»

** Tämän porvarillisen sankarin yksityismoraalista mainittakoon mm. seuraavaa: »Huomattavat maatilalahjoitukset lady Orkneyle Irlannissa 1695 ovat selvänä todistuksena kuninkaan mieltymyksestä ja sanotun naisen vaikutusvallasta... Lady Orkneyn ansiokkaat palvelukset kuuluvat olleen foeda labiorum ministeria [likaisia rakkaudenpalveluksia]. (Sloanen käsikirjoituskokoelma British Museumissa n:o 4224. Käsikirjoituksen otsakkeena on: »The Charakter and Behaviour of King William, Sunderland etc. as represented in Original Letters to the Duke of Shrewsbury from Somers, Halifax, Oxford, Secretary Vernon etc.» Se on täynnä merkillisiä asioita.)

rastaan anastamalla liitettiin yksityistiloihin.* Kaikki tämä ta-
pahtui ottamatta vähimmässäköän määrässä huomioon laillisia muo-
toja. Näin petollisesti anastettuun valtion omaisuuteen ja kirkon-
maan ryöstöön mikäli niitä ei menetetty tasavaltalaisen vallanku-
mouksen aikana, perustuvat Englannin nykyisen harvainvallan ruhi-
tinaalliset maatilat.** Porvarilliset kapitalistit suosivat näitä toi-
menpiteitä mm. muuttaakseen maan pelkäksi kauppatavaraksi, laa-
jentaakseen suurviljelyksessä olevaa aluetta, lisätäkseen maaseudul-
ta tulevien lainsuojattomien proletaarien tarjontaa jne. Sitä paitsi
uusi maaylimystö oli uuden pankkiylimystön, äsken siinseen rahayli-
mystön ja siihen aikaan suojelutullien varassa eläneiden suurten
teollisuusmiesten luonnollinen liittolainen. Englannin porvaristo toi-
mi omaksi hyödykseen aivan yhtä oikein kuin ruotsalaiset kaupun-
ginporvarit, jotka päinvastoin käsi kädessä taloudellisen turvansa,
talonpojiston, kanssa tukivat kuninkaita väkivaltaisessa valtionmai-
den takaisinottamisessa ylimystöltä (alkaen vuodesta 1604, sitten
Kaarle X:n ja Kaarle XI:n aikana).

Kunnan omaisuus — se oli aivan toista kuin äsken mainittu
valtion omaisuus — oli muinaisgermaanista alkuperää ja säilyi lää-
nityslaitoksen turvin. Olemme nähneet, että sen väkivaltainen anas-
taminen, johon enimmäkseen liittyy peltomaan muuttaminen lai-
tumeksi, alkoi 1400-luvun lopussa ja jatkui 1500-luvulle. Mutta
silloin tuo prosessi oli yksityisen harjoittamaa väkivaltaa, jota vas-
taan lainsäädäntö oli 150 vuotta turhaan taistellut. 1700-luvulla
kehitys ilmenee siinä, että itse laki tulee nyt aseeksi kansalle kuu-
lunua maata ryöstettäessä, vaikkakin suuret maanvuokraajat käyttä-
vät sen ohessa omia pieniä yksityiskeinojaankin.*** Ryöväyksen par-
lamentaarisena muotona olivat »Bills for Inclosures of Commons»
(lait yhteismaan aitaamisesta), toisin sanoen asetukset, joiden avul-
la maanomistajat lahjoittivat kansalle kuuluvaa maata itselleen
yksityisomaisuudeksi — kansan pakkoluovutusta koskevat asetuk-
set. Sir F. M. Eden kumoo itse oman sukkelan asianajotempunsa,
jolla hän koettaa selittää, että yhteismaat ovat lääniherrojen sijaan

* »Valtion tilojen laiton luovuttaminen, osittain myymällä, osittain lah-
joittamalla, muodostaa häpeällisen luvun Englannin historiassa... kansan suun-
natonta pettämistä (gigantic fraud of the nation)» (F. W. Newman. »Lectures on
Political Economy», London 1851, p. 129, 130). — {Se kuinka nykyiset englantil-
laiset suurtilojen omistajat ovat saaneet ne omikseen, nähdään yksityiskohdit-
tain teoksesta [Evens, N. H.] »Our old Nobility.» By Noblesse Oblige, London
1879. — F. E.}

** Ks. esimerkiksi E. Burken pamflettia Bedfordin herttuallisesta suvusta,
jonka jälkeläinen on lordi John Russell, »the tomtit of liberalism» [»vapaamieli-
syyden talitiäinen»].

*** »Maanvuokraajat kieltävät torppareita pitämästä muita eläviä olentoja
kuin itsensä sillä tekosyyllä, että jos heillä olisi karjaa tai siipikarjaa, he varas-
taisivat rehuladoista niille ruokaa. He sanovat myös, että pitääkää torpparit
köyhinä, niin he pysyvät ahkerina. Todellisena syynä kuitenkin on se, että maan-
vuokraajat täten anastavat koko oikeuden yhteismaan käyttämiseen.» (»A Political
Enquiry into the Consequences of enclosing Waste Lands.» London 1785, p. 75.)

tulleiden suurten tilanomistajien yksityisomaisuutta, vaatimalla »yleistä parlamenttisäädöstä yhteismaiden aitaamisesta», siis myöntämällä, että tarvitaan parlamentin toimeenpanemaa valtiokaappaus- ta, jotta ne muuttuisivat yksityisomaisuudeksi, ja vaatimalla tois- saalta lainsäädäntötietä »vahingonkorvausta» pakkoluovutetuille köyhille.*

Kun riippumattomien tilallisten (yeomenien) sijaan tuli tenants- at-will, pieniä maanvuokraajia yhden vuoden irtisanomisajalla, alis- tuvainen ja maanomistajien mielivallasta riippuvainen joukkio, niin järjestelmällisesti suoritettu yhteismaiden varkaus valtion til- lusten ryöväyksen ohella edisti erityisesti niiden suurten vuokratilo- jen paisumista, joita 1700-luvulla nimitettiin capital farmeiksi** eli kauppiaan farmeiksi;*** nämä samat syyt edistivät maalaisväestön »vapauttamista» proletariaatiksi teollisuutta varten.

1700-luku ei kuitenkaan samassa määrin kuin 1800-luku käsit- tänyt, että kansallisriikkaus ja kansan köyhyys ovat sama asia. Siitä johtui, että sen ajan taloustieteellisessä kirjallisuudessa käytiin mitä kiihkeintä väittelyä yhteismaan aitaamisesta. Mainitsen käytettä- vänäni olevasta laajasta aineistosta muutamia kohtia, koska ne va- laisevat selvästi olosuhteita.

»Useissa Hertfordshiren seurakunnissa», muuan harmistunut kynäkäyttjä kirjoittaa, »on 24 keskimäärin 50—150 acren laajuista vuokratilaa sulautunut kolmeksi tilaksi.»**** »Northamptonshiressä ja Lincolnshiressä on yhteismaiden aitaaminen ollut hyvin yleistä ja useimmat aitaamisen kautta syntyneet uudet lordikunnat ovat muuttuneet laidunmaiksi; tästä on ollut seurauksena, että useis- sa lordikunnissa, missä ennen viljeltiin 1500 acra, nyt on tuskin 50 acra auran alla... Entisten asuinrakennusten, latojen, tallien ym. rauniot» ovat ainoat ent- tisten asukkaiden jättämät jäljet. »Sata taloa ja perhettä on monessa paikassa supistunut... kahdeksaksi tai kymmeneksi... Useimmissa seurakunnissa, joissa aitaaminen tapahtui vasta 15 tai 20 vuotta sitten, on sangen vähän maanomistajia verrattuna niiden lukumäärään, jotka viljelivät maata sen ollessa vapaassa til- lassa. Ei ole mitään tavatonta nähdä neljän tai viiden rikkaan karjanomistajan anastavan suuria, äsken aidattuja lordikuntia, jotka aikaisemmin olivat olleet 20—30 maanvuokraajan ja yhtä monen pientilallisen, alustalaisen käsissä. Kaikki nämä perheineen on karkotettu tiluksiltaan ja samalla monet muut perheet, jotka saivat heiltä työnsä ja toimeentulonsa.»****

Lähellä asuva maalordi ei aitaamisen tekosyillä anastanut ai- noastaan kesantona olevaa maata, vaan usein sellaisenkin maan, jota viljeltiin yhteisesti tahi seurakunnalle suoritettavaa määrättyä maksua vastaan.

* *Eden. mt.*, esipuhe.

** »Capital farms.» (»Two Letters on the Flour Trade and the Dearness of Corn.» By a Person in Business. London 1767, p. 19, 20.)

*** »Merchant-farms.» (»An Inquiry into the Present High Prices of Provi- sions», London 1767, p. 111, Note.) Tämän hyvän anonyymin teoksen kirjoittaja oli pastori Nathaniel Forster.

**** *Thomas Wright.* »A short address to the Public on the Monopoly of large farms», 1779, p. 2, 3.

***** Pastori *Addington.* »Enquiry into the Reasons for or against enclosing open fields», London 1772, p. 37—43, passim.

»Puhuin tässä jo viljeltyjen vapaiden peltojen ja tilusten aitaamisesta. Nekin kirjoittajat, jotka puolustavat aitaamista, myöntävät, että aitaaminen edistää suurten vuokratilojen monopoliasemaa, kohottaa elämäntarvikkeiden hintoja ja aiheuttaa väestön vähenemistä... Vieläpä autioiden alueidenkin aitaaminen, sellaisena kuin se nyt tapahtuu, riistää köyhiiltä osan heidän elämäntarvikkeitaan ja paisuttaa vuokratiloja, jotka jo ennestään ovat liian suuria.»* »Jos maan», tri Price sanoo, »joutuu muutamien harvojen suurien vuokraajien käsiin, niin pienet vuokraajat» (aikaisemmin hän on nimittänyt heitä »joukoksi pientilallisia ja vuokraajia, jotka elättävät itseään ja perhettään viljelemänsä maan tuotteilla, lampailta, jotka he lähettävät laiturille yhteismaalle, siipikarjalla, sioilla ym., niin että heidän harvoin tarvitsee ostaa elintarvikkeita») »muuttuvat henkilöiksi, joiden täytyi ansaita elatusensa tekemällä työtä muille ja joiden täytyi hakea torilta kaikki, mitä he tarvitsevat... Ehkäpä tehdään enemmän työtä, kun siihen on suurempi pakko... Kaupungit ja manufaktuurit kasvavat, kun niihin ajetaan enemmän väkeä työtä etsimään. Tähän suuntaan vaikuttaa luonnostaan vuokraimaiden keskitys ja siihen suuntaan se todellisuudessa on jo useita vuosia tässä kuningaskunnassa vaikuttanut.»**

Hän tekee seuraavan yhteenvedon aitaamisen yleisistä vaikutuksista:

»Alempien kansankerrosten tila on yleensä ottaen melkein joka suhteessa huonontunut, pienet maanomistajat ja vuokraajat ovat alentuneet päiväläisten ja renkien säätyyn; ja samalla on elämäntarvikkeiden hankkiminen tässä tilanteessa tullut vaikeammaksi.»***

Todellisuudessa yhteismaan anastus ja sitä seurannut maanviljelyksen kumous vaikuttivat niin nopeasti maatyöläisiin, että Edeinkin käsityksen mukaan heidän palkkansa alkoi vuosina 1765—1780 vähentyä minimiä pienemmäksi ja sitä alettiin lisätä julkisella vaivaisavulla. Heidän työpalkkansa, Eden sanoo, »riitti vain töin tuskin välttämättömimpien elämäntarvikkeiden tyydyttämiseen».

* Tri R. Price. »Observations on Reversary Payments», 6 ed. By W. Morgan, London 1803, v. II, p. 155, 156. Lukekaa Forsteria, Addingtonia, Kentiä, Pricea ja James Andersonia ja verratkaa heihin MacCullochin kurjaa sykofanttista jaarittelua hänen luettelossaan: »The Literature of Political Economy». London 1845.

** Tri R. Price. mt., s. 147.

*** Tri R. Price. mt., s. 159. Tämä muistuttaa vanhaa Roomaa. »Rikkaat olivat anastaneet itselleen suurimman osan jakamattomista tiluksista. He luottivat silloisen asiointilan nojalla siihen, ettei niitä heiltä enää pois otettaisi ja ostivat sen tähden lähellä olevia köyhien maapalstoja, osittain omistajien suostumuksesta, osittain väkipakolla, niin että he viljelivät jo hyvin laajoja aloja yksityisten peltojen asemalla. He käyttivät tällöin orjia maanviljelykseen ja karjanhoitoon, koska vapaat miehet olisi heiltä otettu työstä sotapalvelukseen. Orjien omistaminen tuotti heille myös sikäli suurta voittoa, että niiden lukua, sotapalveluksesta vapautettuja kun olivat, voitiin esteettä lisätä ja he saivat paljon lapsia. Niin mahtimiehet kokosivat itselleen kaiken rikkauden ja koko seutu vilisi orjista. Italialaiset sitä vastoin vähenivät vähenemistään, sillä heitä rasitti köyhyys, verot ja sotapalvelus. Ja vaikkapa sattui rauhan aikojakin, he olivat kuitenkin tuomitut täydelliseen toimeettomuuteen, koska rikkaat omistivat maan ja käyttivät vapaiden miesten sijasta orjia peltotyössä.» (*Appianus*. »Römische Bürgerkriege» I, 7.) Tämä kohta kuvaa aikaa ennen Liciniuksen lakia.⁶⁶ Sotapalvelus, joka niin suuressa määrin joudutti roomalaisten plebeijien köyhtymistä, oli myös Kaarle Suurella pääkeinona vapaiden saksalaisten talonpoikien muuttamisessa alustalaisiksi ja maaorjiksi.

Kuulkaamme vielä hetkinen erästä aitaamisen puolustajaa ja tri Pricen vastustajaa.

»Ei ole oikein päätellä väkiluvun vähenevän siksi, ettei enää nähdä ihmisten tuhaavan työtään avonaisilla vainioilla... Kun pienten talonpoikien muututtua ihmisiksi, joiden täytyy tehdä työtä muiden hyväksi, saadaan aikaan enemmän työtä, niin se on vain edullista ja toivottavaa kansakunnalle» (johon nuo muutuneet eivät tietysti kuulu). »...Tuotteiden määrä enenee, jos heidän työnsä käytetään yhdistettynä maatilalla; niin syntyy lisätuotteita manufaktuureja varten ja sen kautta lisääntyvät tuotetun viljan määrään verrattuna manufaktuurit, jotka ovat tämän kansakunnan kultakaivoksia.»*

Se stoalainen sielunrauha, jolla kansantaloustieteilijä katselee »pyhän omistusoikeuden» röyhkeintäkin polkemista ja karkeintakin väkivaltaa ihmistä kohtaan, niin pian kuin tarkoituksena on perustuksen luominen kapitalistiselle tuotantotavalle, ilmenee mm. sir F. M. Edenissä, joka lisäksi vielä on torymielinen ja »ihmisystävä». Koko se rosvousten, hirmutekojen ja kansan kärsimysten sarja, joka oli seurauksena laajalle ulottuneesta väestön pakkoluovutuksesta 1400-luvun viimeiseltä kolmannekselta alkaen 1700-luvun loppuun, johdattaa hänet vain seuraavaan »mukavaan» loppuajatelmaan:

»Oli palautettava oikea (due) suhde pelto- ja laidunmaan välille. Vielä 1300-luvulla ja suurin piirtein myös 1400-luvulla oli 1 acre karjanlaidunta 2:ta, 3:a, jopa 4:ää peltoacrea kohti. 1500-luvun keskivaiheilla muuttui suhde siten, että 2 acrea karjanlaidunta oli 2 peltoacrea, myöhemmin 2 acrea karjanlaidunta 1 peltoacrea kohti, kunnes lopuksi oikea suhde — 3 acrea karjamaata 1 peltomaa-acreä kohti — saavutettiin.»

1800-luvulla katosi luonnollisesti muistokin maanviljelijän ja kunnanomaisuuden välisestä yhteydestä. Puhumattakaan myöhemmästä ajasta, maalaisväestö ei saanut penniäkään korvausta niistä 3 511 770 acresta yhteismaata, jotka siltä ryöstettiin vuosina 1801—1831 ja jotka maalordien parlamentin päätöksellä lahjoitettiin maalordeille.

Viimeinen suuri maanviljelijäin pakkoluovutus oli ns. Clearing of Estates (tilojen harventaminen, todellisuudessa ihmisten karkottaminen niiltä). Kaikkien tähän asti käsiteltyjen englantilaisten pakkoluovutusmenetelmien huippukohtana oli »harventaminen». Niin kuin edellisessä osastossa esitetystä nykyaikaisten olojen kuvauksesta näimme, joudutaan nyt, kun ei enää ole vapaita talonpoikia häädettävänä, torpparien asuntojen »harventamiseen», niin ettei maanviljelystyöväki löydä enää viljelemältään maalta tilaa edes omaa asuntoa varten. Mutta mitä »Clearing of Estates» oikeastaan merkitsee, sen opimme tuntemaan ainoastaan uudenaikaisen romaanikirjallisuuden luvatussa maassa, Skotlannin ylämaassa. Siellä on tälle

* [J. Arbuthnot.] »An Inquiry into the Connection between the Present Prices of Provisions etc.», p. 124, 129. Samoin, vaikka päinvastaiseen suuntaan, on toisella kirjoittajalla: »Työläiset karkotetaan asunnoistaan ja ajetaan kaupunkeihin työnhakuun; — mutta sitä suurempi ylijäämä saadaan ja niin pääoma lisääntyy.» ([R. B. Seeley.] »The Perils of the Nation», 2nd ed. London 1843, p. XIV.)

menettelylle ominaista sen järjestelmällisyys, se suurisuuntaisuus, millä se yhdellä iskulla pannaan toimeen (Irlannissa ovat tilanherat saaneet aikaan usean kylän hävittämisen samalla kertaa; Skotlannin ylämaassa on kysymys saksalaisten herttuakuntien suuruisista alueista) — ja lopuksi sille on ominaista vääryydellä hankitun maaomaisuuden erikoinen luonne.

Ylä-Skotlannin keltit muodostivat klaaneja, joista kukin omisti viljelemänsä maan. Klaanin edustaja, sen päällikkö eli »suuri mies» oli vain nimellisesti klaanille kuuluvan maan omistaja aivan samoin kuin Englannin kuningatar omistaa nimellisesti koko valtakunnan maan. Vaikka Englannin hallituksen oli onnistunut tukahduttaa näiden »suurten miesten» keskinäiset taistelut ja estää heidän yhtämittaiset hyökkäyksensä Skotlannin alamaalle, klaanipäälliköt eivät sittenkään luopuneet vanhasta rosvoammatistaan; he vain muuttivat sen muotoa. He muuttivat omaan valtaansa nojautuen nimellisen omistusoikeutensa yksityisomistusoikeudeksi, ja kun klaanin väestö teki vastarintaa, he päättivät karkottaa tämän väestön väkivalloin. »Englannin kuningas olisi voinut samoin perustein vaatia oikeutta ajaa alamaisensa mereen», sanoo professori Newman.* Tästä vallankumouksesta, joka alkoi vallantavoittelijan⁶⁷ tartuttua aseisiin viimeisen kerran, sen alkuvaiheista kertovat sir James Steuart** ja James Anderson.*** 1700-luvulla mailtaan karkotettuja gaeliläisiä⁶⁹ kiellettiin samalla muuttamasta maasta, jotta heidät saataisiin väkivalloin ajetuksi Glasgowiin ym. tehdaskaupunkeihin.**** Esimerkiksi 1800-luvulla käytetystä menettelytavasta***** riittävät tässä

* »A king of England might as well claim to drive his subjects into the sea.» F. W. Newman. »Lectures on Political Economy», London 1851, p. 132.

** Steuart sanoo: »Korko näistä maista» (hän sekoittaa erehdyttävästi taloustieteellisen maankorkokäsitteen veroon, joka taksmien⁶⁸ oli maksettava klaanin päällikölle) »on aivan mitätön verrattuna niiden laajuuteen, mutta mitä siihen henkilölukuun tulee, joka asuu vuokramaalla, huomataan ehkä, että kapale maata Skotlannin ylämaissa elättää kymmenen kertaa enemmän väkeä kuin samanarvoinen maa rikkaimmissa maakunnissa.» (James Steuart. »An Inquiry into the Principles of Political Oeconomy», London 1767, v. I, ch. XVI, p. 104.)

*** James Anderson. »Observations on the means of exciting a spirit of National Industry etc.», Edinburgh 1777.

**** Vuonna 1860 vietiin väkivaltaisesti hädätettyjä Kanadaan valheellisten lupausten houkuttelemina. Muutamat pakenivat vuoristoon ja läheisiin saariin. Poliisi ajoi heitä takaa, joutui kahakkaan heidän kanssaan, mutta he pääsivät pakoon.

***** Buchanan, A. Smithin teosten selittäjä, kirjoittaa 1814: »Ylämaassa kumotaan joka päivä voimakkein vanhoja omistussuhteita... Välittämättä olenkaan perinnöllisistä vuokralaisista» (myös tämä on erehdyttävästi käytetty käsite) »maalordi antaa maan enimmäen tarjoavalle, ja jos tämä on parantaja (improver), niin hän kohta alkaa käyttää uutta viljelystapaa. Maassa, jossa ennen asui taajaan pienviljelijöitä, väkiluku vastasi maasta saatuja tuotteita; uuden järjestelmän vallitessa, josta seurauksena on parannettu viljelys ja suuremmat maankorot, pyritään saamaan mahdollisimman vähillä kustannuksilla mahdollisimman paljon tuotteita, ja tässä tarkoituksessa karkotetaan tarpeettomiksi tulleet kädet... Kotiseudultaan ajatut hakevat toimeentulonsa tehdaskaupungeista jne.» (David Buchanan. »Observations on etc. A. Smith's Wealth of Na-

Sutherlandin herttuattaren »harvennukset». Tämä taloudellisen siivestyksen saanut nainen päätti heti hallitusohjiin tartuttuaan käyttää taloudellista voimakeinoa ja muuttaa lammaslaitumeksi koko kreivikunnan, jonka asukasluku aikaisempien samanlaisten menettelyjen ansiosta oli huvennut jo 15 000:ksi. Vuosina 1814—1820 karkotettiin ja hävitettiin järjestelmällisesti sukupuuttoon nämä 15 000 asukasta, noin 3000 perhettä. Kaikki heidän kylänsä tuhoettiin ja poltettiin, kaikki heidän peltonsa muutettiin laitumiksi. Brittiläisiä sotilaita komennettiin tuomiota toimeenpanemaan ja niinpä nämä joutuivat jopa taistelemaan kanta-asukkaita vastaan. Eräs vanha vaimo joutui liekkien uhriksi kodissaan, koska hän kieltäytyi lähtemästä sieltä. Näin mainittu rouva anasti 794 000 acra maata, joka ammoisista ajoista oli kuulunut klaanille. Karkotetuille asukkaille hän antoi meren rannalta 6000 acra maata, 2 acra perhettä kohti. Nämä 6000 acra olivat sitä ennen olleet autioina eivätkä olleet tuottaneet mitään tuloa omistajilleen. Herttuatar meni jalomielisyydessään niin pitkälle, että vuokrasi acren keskimäärin 2 šillingistä 6 pennystä klaaniväelle, joka vuosisatoja oli vuodattanut vertaan hänen sukunsa puolesta. Koko riistämänsä klaanimaan hän jakoi 29 suureksi lammasharmiksi, joista jokaisessa asui vain yksi perhe, enimmäkseen englantilaisten maanvuokraajien renkejä. Vuonna 1825 oli 15 000 gaeliläisen sijaan jo tullut 131 000 lammasta. Merenrannalle heitetty osa alkuasukkaista koetti elättää itseään kalastuksella. Heistä tuli sammakkoeläimiä ja he elivät, kuten eräs englantilainen kirjailija sanoo, puoleksi maalla ja puoleksi vedessä, mutta maa ja vesi vain puolittain turvasivat heidän toimeentulonsa.*

Mutta nuo kunnan gaeliläiset saivat vielä raskaammin sovittaa vuoristolaisromanttisen jumaloimisensa klaanin »suuria miehiä» kohtaan. Kalanhaju nousi suurten miesten nenään. He vainusivat siinä jotain ansiotilaisuutta ja antoivat merenrannan vuokralle Lontoon suurille kalakauppiaille. Gaeliläiset karkotettiin toistamiseen.**

tions», Edinburgh 1814, v. IV, p. 144.) »Skotlantilaiset mahtimiehet ovat pakko-luovuttaneet perheitä kitkien niitä kuin rikkaruohoa; he ovat kohdelleet kyliä ja niiden asukkaita niin kuin kosta janoavat intialaiset villieläinten luolia... Ihminen myydään lampaannahasta tai lampaanreidestä, vieläpä vähemmästäkin... Kun Kiinan pohjoismaakuntiin oli hyökätty, mongolien neuvoskunnassa ehdotettiin, että väestö hävitettäisiin ja maa muutettaisiin laitumeksi. Monet Skotlantin ylämaan maalordit ovat panneet tämän ehdotuksen täytäntöön omassa maassaan omia kansalaisiaan kohtaan.» (*George Ensor*. »An Inquiry concerning the Population of Nations», London 1818, p. 215, 216.)

* Kun nykyinen Sutherlandin herttuatar otti Lontoossa suurella loistolla vastaan »Setä Tuomon tuvan» kirjoittajan mrs. Beecher-Stowen osoittaakseen suosiotaan amerikkalaisen tasavallan neekeriorjille — minkä hän muitten ylimsyaisten kanssa viisaasti kyllä jätti tekemättä sisällissodan⁴ aikana, jolloin jokainen »ylevä» englantilainen sydän sykki orjienomistajien puolesta — minä selostin »New York Tribunes» Sutherlandin orjien oloja.⁷⁰ (Kirjoitustani on osittain lainattu *Careyn* teoksessa »The Slave Trade», Philadelphia 1853, p. 202, 203.) Kirjoitukseni julkaistiin eräässä skotlantilaisessa lehdessä ja se herätti vilkkaan väittelyn lehden ja Sutherlandin mielistelijän välillä.

** Mielenkiintoisia tietoja tästä kalakaupasta löydämme herra David Ur-

Mutta lopulta muutetaan osa lammaslaitumia vuorostaan metsästysmaiksi. Kuten tiedetään, Englannissa ei ole mitään varsinaisia metsiä. Mahtimiesten puistoissa elävät villieläimet ovat jo syntyjään kotieläimiä ja lihavia kuin Lontoon aldermenit. Skotlanti on sen tähden tämän »jalon intohimon» viimeinen turvapaikka.

»Ylämaassa», Somers sanoo 1848, »metsiköt ovat sangen laajoja.* Täällä toisella puolen Gaick'ia on Glenfeshien uusi metsä, tuolla toisella puolen Ardverikien uusi metsä. Samassa linjassa on siellä edessämme Bleak-Mount, hiljattain tehty ääretön autioma. Idästä länteen, Aberdeenin lähistöltä Obanin kalliolle, jatkuu nyt keskeytymätön metsävyö, samalla kun ylämaan muissa osissa ovat Loch Archaigin, Glengarryn, Glenmoristonin ym. uudet metsät... Maan muuttaminen lammaslaitumeksi ajoi gaeliläiset vähemmän hedelmälliselle maalle. Nyt jaloriista alkaa tulla lampaiden sijaan ja ajaa väestön vielä tuhoavampaan kurjuuteen... Metsästysmaat ja kansa eivät voi tulla toimeen rinnakkain. Toisen tai toisen täytyy joka tapauksessa väistyä. Jos metsästysmaat saavat tulevan neljännesvuosisadan aikana kasvaa lukumäärällisesti ja alueellisesti yhtä paljon kuin edellisen neljännesvuosisadan aikana, niin ette tapaa enää yhtään gaeliläistä kotoisella maallaan. Tämä ylämaan maanomistajien menettely johtuu osittain muodista, ylimysmielisestä turhamaisuudesta, metsästysinnosta yms., osittain he käyvät riistalla kauppaa, voitto ainoana silmämääränään. Sillä tosiasia on, että lohko vuorimaata on metsästysmaana usein paljon tuottavampi kuin lammaslaitumena... Huvimetsästäjä, joka hakee itselleen metsästysaluetta, on valmis tarjoamaan siitä kukkaronsa paksuutta vastaavan hinnan... Ylämaan osaksi on tullut kärsimyksiä, jotka ovat yhtä julmia kuin normannilaisten kuninkaiden politiikan Englannille tuottamat kärsimykset. Villit eläimet ovat saaneet yhä enemmän tilaa, samalla kun ihmisiä on ajettu yhä ahtaammalle... Vapaus toisensa jälkeen on riistetty heiltä... Ja sorto kasvaa vieläkin päivä päivältä. Tilanomistajat panevat toimeen harventamista ja väestön karkottamista järkkymättömän periaatteen mukaan, maanviljelyksen vaatimana välttämättömytensä, aivan niin kuin Amerikan ja Australian aarniometsissä hävitetään puita ja pensaita; ja toimitus sujuu rauhallisesti, kuten liike-elämä ainakin.»**

quhartin teoksesta »Portfolio, New Series». — Nassau W. Senior edellä mainitussa jälkeenjättämässään teoksessa »Journals, Conversations and Essays relating to Ireland», London 1868 sanoo »Sutherlandshiren tapausta erääksi hyödyllisimmistä 'harvennuksista' (clearings) mitä miesmuistiin on tapahtunut».

* Skotlannin »deer forestsissa» (riistametsissä) ei ole ainuttakaan puuta. Lampaat ajetaan pois ja saksanhirviä sijaan paljaille vuorille, ja tällaista nimitetään »deer forest». Siis ei edes metsänviljelystä.

** *Robert Somers.* »Letters from the Highlands; or, the Famine of 1847», London 1848, p. 12—28 passim. Nämä kirjeet ilmestyivät alkuaan »Times'issa». Englannin taloustieteilijät selittivät tietysti 1847 nähänhädän johtuvan gaelilaisten keskuudessa liika-asutuksesta. Joka tapauksessa he harjoittivat »painostusta» elintarpeisiin nähden. — Saksassa »Clearing of Estates» [tilojen harventaminen] eli kuten sitä siellä sanottiin »Bauernlegen» oli vauhdikasta varsinkin kolmikymmenvuotisen sodan⁷¹ jälkeen ja aiheutti vielä 1790 Saksin vaaliruhtinaskunnassa talonpoikaiskapinoita. Se levisi Itä-Saksaan. Useimmissa Preussin maakunnissa vasta Fredrik II turvasi talonpojille omistusoikeuden. Sleesian valloituksen jälkeen hän pakotti maanomistajat rakennuttamaan uudestaan torpat, talot ym. sekä varustamaan talonpoikaistalot karjalla ja kalustolla. Hän tarvitsi sotilaita armeijaansa ja verotettavia valtionrahastoaan varten. Sen kuinka miellyttävää oli talonpojan elämä Fredrik II aikana hänen nurinkurisine finanssijärjestelmineen ja hallituksineen, jossa oli sekaisin despotismia, virkavaltaisuutta ja feodalismia, huomaa hänen ihailijansa Mirabeau'n seuraavista sanoista: »Pellava on yksi Pohjois-Saksan talonpoikien suurimmista rikkauksista. Mutta ihmiskunnan

Kirkon omaisuuden ryöstö, valtion tilojen petollinen luovutus, kunnan omaisuuden varastaminen, feodaali- ja klaaniomaisuuden väkivaltainen ja häikäilemättömin terrorikeinoin toimeenpantu muuttaminen uudenaikaiseksi yksityisomaisuudeksi — sellaisia olivat alkuperäisen kasautumisen moninaiset idylliset menetelmät. Ne valtasivat maan kapitalistiselle viljelykselle, liittivät maan pääomaan ja loivat kaupunkilaisteollisuutta varten välttämättömän henkipaton proletariaatin tarjonnan.

3. PAKKOLUOVUTETTUA KOSKEVA VERINEN LAINSÄÄDÄNTÖ ALKAEN 1400-LUVUN LOPUSTA. TYÖPALKAN ALENTAMISLAIT

Nouseva manufaktuuri- ja teollisuus ei mitenkään voinut niellä feodaalierrojen henkivartiostojen hajottamisen ja puuskittaisten väkivaltaisten pakkoluovutusten johdosta kotikonnultaan karkotettua henkipattoa proletariaattia yhtä nopeasti kuin sitä syntyi. Toisaalta totutulta elämänuraltaan yhtäkkiä poistyonnetty ihmiset eivät voineet yhtä nopeasti tottua uuden asemansa vaatimaan kuriin. He muuttivat joukoittain kerjäläisiksi, rosvoiksi, maankiertäjiksi — osittain taipumuksesta, mutta useimmissa tapauksissa olojen pakosta. Sen seurauksena 1400-luvun lopulla ja 1500-luvulla julkaistiin koko Länsi-Euroopassa verisen julmia lakeja irtolaisuutta vastaan. Nykyisen työväenluokan esi-isiä rangaistiin ensin siitä, että heidät muutettiin väkipakolla irtolaisiksi ja paupereiksi. Lainsäädäntö kohteli heitä »vapaaehtoisina» rikoksentekeijöinä pitäen lähtökohtanaan sitä, että he olisivat voineet jos olisivat halunneet työskennellä edelleenkin entisissä olosuhteissa, joita ei enää ollut olemassakaan.

Englannissa tämä lainsäädäntö alkoi Henrik VII:n aikana.

onnettomuudeksi se on ainoastaan apukeino äärimmäistä köyhyyttä vastaan eikä mikään hyvinvoinnin välikappale. Välittömät verot, päivätyöt, kaikenlaiset rasitukset köyhdyttävät saksalaista maanviljelijää, joka vielä lisäksi maksaa välillisiä veroja kaikesta, mitä ostaa... ja vielä muiden onnettomuuksiensa lisäksi hän ei saa myydä tuotteitaan minne ja miten tahtoo. Hän ei myöskään uskalla ostaa tarvitsemiaan tuotteita kauppiailta, joka voisi tarjota ne hänelle otollisesta hinnasta. Kaikki nämä seikat köyhdyttävät hänet vähitellen, ja hänen olisi mahdollista maksaa välittömät veronsa määräpäivänä, jollei hänellä olisi kehrutyötä; se tuottaa hänelle sivutulon, koska sitä voivat tehdä hänen vaimonsa, lapsensa, palvelustyttönsä, renkinsä ja hän itse. Mutta kuinka vaivalloista hänen elämänsä jopa näine apukeinoineen onkaan! Kesällä hän raataa kuin pakkotyöläinen kynnessä ja elonkorjuussa. Hän menee levolle kello 9 ja nousee kello 2 ehtiäkseen tehdä työnsä. Talvella hänen tulisi koota voimia lepäämällä enemmän, mutta silloin hänellä ei riittäisi viljaa leipään ja siemeneksi, koska hänen täytyisi myydä osa sadostaan saadakseen varoja kokoon veroihin. Täytyy siis kehrätä aukon täytteeksi... ja siinä täytyy olla hyvin ahkera. Siksi talonpoika paneekin talvella maata puolen yön aikaan tai kello yhdeltä ja nousee viideltä tai kuudelta; tai hän panee maata yhdeksältä ja nousee kahdelta ja tätä jatkuu joka päivä kautta elämän, paitsi sunnuntaipäiviä... Tämä ylenmääräinen valvominen ja työ kuluttaa ihmistä, ja siitä johtuu, että miehet ja naiset vanhenevat maaseuduilla paljoa pikemmin kuin kaupungeissa.» (*Mirabeau*. mt., III nidos, s. 212 ja seur.)

Henrik VIII, 1530: Vanhat ja työhön kykenemättömät kerjäläiset saavat kerjäämisluvan. Sitä vastoin ruoskaa ja vankeutta työkykyisille irtolaisille. Heidät on sidottava kärryihin ja ruoskittava, kunnes veri virtaa heidän ruumiistaan, sitten heidän on vannottava vala, että palaavat synnyinseuduilleen tai sinne, missä olivat asuneet viimeisten kolmen vuoden aikana, ja että »ryhtyvät työhön» (to put himself to labour). Kuinka julmaa ivaa! Henrik VIII:n 27:ntenä hallitusvuotena annetussa laissa toistetaan edellä mainittu laki, mutta vielä uusilla lisäyksillä kovennettuna. Sitä, joka toisen keran tavataan irtolaisuudesta, ruoskitaan uudelleen ja leikataan puolet korvasta, ja kolmannella kerralla hänet mestataan suurena rikoksentehtijänä ja yhteiskunnan vihollisena.

Edvard VI: Ensimmäisenä hallitusvuotenaan 1547 hän julkaisee lain, jossa sanotaan, että jos joku kieltäytyy tekemästä työtä, hänet tuomitaan sen henkilön orjaksi, joka on hänet joutilaisuudesta ilmiantanut. Isännän on elätettävä orjaansa vedellä ja leivällä, heikolla juomalla ja sellaisilla lihanjätteillä, jotka hän hyväksi näkee. Hänellä on oikeus ruoskaa ja kahleita käyttäen pakottaa orja kuinka inhotavana työhön hyvänsä. Jos orja poistuu luvatta 14 päiväksi, hänet tuomitaan orjaksi koko elinkaudekseen ja hänet on merkittävä otsaan tai poskeen poltetulla S kirjaimella; jos hän pakenee kolmannen keran, hänet on mestattava valtiopetokseen syyllistyneenä. Isäntä voi myydä tai testamentata hänet, tahi orjana vuokrata aivan samoin kuin vuokrataan muuta irtainta omaisuutta ja karjaa. Jos orjat ryhtyvät vastustamaan jollakin tavoin herrasväkeään, heidät on niin ikään mestattava. Rauhantuomarien on ilmoituksen saatuaan etsiskeltävä miehiä. Jos huomataan, että maankiertäjä on kolme päivää

Lisäys 2. painokseen. Huhtikuussa 1866, 18 vuoden kuluttua Robert Somersin yllä mainitun teoksen ilmestymisestä, professori Leone Levi piti Society of Arts'issa³⁰ esitelmän lammaslaitumien muuttamisesta metsästysmaiksi, jossa hän kuvasi skotlantilaisen ylämaan yhä enenevää autoitumista. Hän sanoi mm.: »Väestön karkottaminen ja maan muuttaminen lammaslaitumeksi tarjosi mukavimman keinon hankkia tuloja ilman menoja... Lammaslaitumen muuttaminen deer forest'iksi [metsästysmaaksi] on tullut tavalliseksi ilmiöksi ylämaassa. Villit eläimet ovat karkottaneet lampaat, niin kuin ennen karkotettiin ihmiset, jotta olisi saatu tilaa lampaille... Voitte kulkea Dalhousien kreivin tilalta Forfarshiresää John o'Groats'ille saakka poistumatta metsämaalta. — Useihin (näistä metsiköistä) ovat kotiutuneet kettu, villikissa, näätä, hilleri, kärppä ja alppijanis; kaniini, orava ja rotta ovat hiljattain myös löytäneet niihin tiensä. Suunnattomat alueet, jotka Skotlannin tilastojen mukaan ovat erittäin hedelmällisiä ja laajoja laitumia, ovat nyt kaikkea viljelystä ja hoitoa vailla ja käytetään yksinomaan vain muutamien henkilöiden huvimetsästysalueina, vaikka tämä metsästys kestää vain muutamain päivän vuodessa.»

Lontoon »Economist»⁷² kirjoittaa 2. kesäkuuta 1866: »Muuan skotlantilainen lehti kertoo viime viikoilla muiden uutisten joukossa: 'Eräs parhaita Sutherlandshiren lammasfarmeja, josta äsken vuokra-ajan loputtua tarjottiin 1200 punnan vuosivuokraa, muutetaan deer forest'iksi!' Läänitysajan vastot pääsevät vallalle... aivan samoin kuin normannilaiset valloittajat... hävittivät 36 kyläkuntaa luodakseen New Forest'in... Kaksi miljoonaa acraa, joista osa oli Skotlannin viljavinta maata, on autoitettu. Glen Tiltin luonnonniitty oli Perthin kreivikunnan

vetelehtinyt työttä, hänet on kuljetettava synnyinseudulleen, hänen rintaansa on poltettava hehkuvalla raudalla merkki V ja häntä on siellä käytettävä kahleihin kytkettynä katu- tai muihin töihin. Jos irtolainen ilmoittaa väärän kotipaikan, hänet on rangaistukseksi annettava elinkautiseksi orjaksi vastaavaan asutukseen, asukkaille tai yhdyskunnalle ja merkittävä poltinmerkillä S. Kaikilla ihmisillä on oikeus ottaa irtolaiselta hänen lapsensa ja pitää heitä opissa, poikia 24:ään ja tyttöjä 20 ikävuoteen saakka. Jos he karkaavat, niin heistä tulee isäntiensä orjia mainittuun ikärajaan asti ja isännät voivat kahlita heidät, ruoskia heitä jne. Jokainen isäntä voi panna rautaisen renkaan orjansa kaulaan, käsivarteen tai sääreen tunteakseen hänet paremmin ja ollakseen varmempi hänestä.* Tämän lain loppuosassa määritellään tapaukset, jolloin köyhien on työskenneltävä sen paikkakunnan tai niiden henkilöiden hyväksi, jotka antavat heille ruokaa ja juomaa ja turvaavat työllä. Tämänkaltaisia seurakunnan orjia on Englannissa ollut aina 1800-luvulle saakka nimellä roundsmen (ruotilaiset).

Elisabet, 1572: 14 vuotta vanhempia kerjäläisiä, joilla ei ole kerjuuoikeutta, on ankarasti ruoskittava ja heidän vasempaan korvanlehteensä on poltettava merkki, jollei joku tahdo ottaa heitä kahdeksi vuodeksi palvelukseensa; rikoksen uudistuessa on 18 vuotta vanhemmat mestattava, jollei kukaan tahdo ottaa heitä kahdeksi vuodeksi palvelukseensa, mutta kolmannella kerralla heidät on armotta mestattava valtiopetokseen syyllistyneinä. Samanlaisia säännöksiä sisältävät: Elisabetin 18:ntena hallitusvuotena annettu laki, luku 13, ja vuoden 1597 laki.**

rehevimpiä. Ben Aulderin metsästysalue oli parasta heinämaata Badenochin laajassa piirikunnassa; osa Black Mount metsää oli Skotlannin parasta laidunta mustapäisille lampaille. Huvimetsästäjiä varten autioitetun maan laajuudesta voi saada käsityksen kun tietää, että tämä ala on paljoa laajempi kuin koko Perthin kreivikunta. Sen mitä tuotantolähteitä tämä suunnaton hävitys riistää valtiolta, voi nähdä siitä, että Ben Aulderin metsäalue voi elättää 15 000 lammasta ja että se on vain $\frac{1}{30}$ Skotlannin koko metsästysmaasta... Kaikki tämä metsästysmaa on aivan tuottamatonta... Se olisi yhtä hyvin voitu upottaa Pohjanmeren aaltoihin. Lainsäädännön voimakkaan käden tulisi estää tällaisten keinotekoisten autioisujen eli erämaiden luominen.»

* Teoksen »Essay on Trade etc.» kirjoittaja huomauttaa: »Edvard VI:n hallituksen aikana englantilaiset näyttävät todenteolla työskennelleen manufaktuurin edistämiseksi ja köyhien työllistämiseksi. Tämän huomaamme eräästä merkittävistä laista, jossa sanotaan, että kaikki irtolaiset on merkittävä polttoraudalla» jne. (»An Essay on Trade and Commerce», London 1770, p. 5.)

** Thomas More sanoo »Utopiassaan»: »Niin juuri tapahtuukin, että ahne ja täyttymätön ahmatti, oikea isänmaansa ruttotauti, kahmii tuhansia acreja maata ja aittaa sen, tai voima- ja vainokeinoin saattaa omistajat siihen pisteeseen, että he ovat pakotetut myymään kaikki. Keinolla millä hyvänsä, tavalla tai toisella heidät pakotetaan lähtemään — nuo köyhät, yksinkertaiset, kurjat sielut. Miehiä ja naisia, puolisoita, orpolapsia, leskiä, valittavia äitejä sylilapsineen, ja koko kotiväki, köyhä tavarasta, mutta rikas perheenjäsenistä, koska maanviljelyksessä tarvittiin paljon työkäsia. He laahustavat pois tutulta ja totutulta koti-

Jaakko I: Kuljeksiva ja kerjäävä henkilö julistetaan maankiertäjäksi ja irtolaiseksi. Rauhantuomarit Petty Sessions'eissa⁷³ valtuutetaan ruoskituttamaan häntä julkisesti ja sulkemaan hänet ensi kerralla 6 kuukaudeksi, toisella 2 vuodeksi vankeuteen. Vankeusaikana häntä on ruoskittava niin usein ja niin paljon kuin rauhantuomarit hyväksi näkevät... Parantumattomien ja vaarallisten maankiertäjien vasempaan olkapäähän on poltettava R-kirjain ja heidät on pantava pakkotyöhön, ja jos heidät vielä tavataan kerjäämästä, on heidät sääliittä mestattava. Nämä lakipykälät olivat voimassa 1700-luvun alkuun saakka, ja ne kumosi vasta Anna 12:ntena hallitusvuotenaan, luku 23.

Samanlaisia olivat lait Ranskassa, mihin 1600-luvun keskivaiheilla oli muodostunut Pariisin irtolaisten kuningaskunta (royaume des truands). Vielä Ludvig XVI hallituksen alussa (ordonanssi 13. heinäkuuta 1777) jokainen terve 16—60 vuoden ikäinen henkilö, joka oli ilman toimeentuloa eikä harjoittanut mitään ammattia, oli määrättävä kaleeriorjaksi. Samanlainen oli Kaarle V (lokakuu 1537) antama asetus Alankomaissa, Hollannin valtioiden ja kaupunkien ensimmäinen edikti 19. maaliskuuta 1614, Yhdistettyjen maakuntien »plakaatti» 25. kesäkuuta 1649 ym.

Niin maaltaan ja mannultaan väkivaltaisesti häädettyä, vainotua ja irtolaisiksi tehtyä maalaisväestöä piiskattiin, merkittiin polttoraudalla ja kidutettiin törkeihin ja hirmuisiin lakeihin nojautuen palkkatyöjärjestelmälle välttämättömän kurin alaiseksi.

Eikä siinä kaikki, että toisessa kohtiossa ovat työn edellytykset pääoman muodossa ja toisessa kohtiossa ihmiset, joilla ei ole mitään muuta myytävää kuin työvoimansa. Ei myöskään riitä, että heidät pakotetaan vapaaehtoisesti myymään itsensä. Kapitalistisen tuotan-

paikaltaan lepopaikkaa löytämättä; talouskaluston myynti, vaikka sen arvo ei olekaan suuri, olisi toisissa olosuhteissa voinut antaa heille jonkin summan; mutta äkkiä kadulle heitettyinä heidän täytyy myydä se polkuhintaan. Ja kun he ovat maata kiertäen kuluttaneet viimeisen penninsä, niin mitä muuta, sanokaa herran tähden, he voisivat tehdä kuin varastaa, ja sitten kaikkien oikeuden sääntöjen mukaan tulla hirtetyiksi, tai lähteä kerjuulle? Mutta silloin heidät heitetään irtolaisina vankilaan, koska he kuljeksivat eivätkä tee työtä; he, joille ei kukaan ihminen tahdo antaa työtä, vaikka he kuinka hartaasti siihen tarjoutuisivat.» Niistä köyhistä pakolaisista, joista Thomas More sanoo, että heidät pakotettiin varkauteen, »mestattiin Henrik VIII hallituskautena 72 000 pienempää ja suurempaa varasta». (*Holinshed*. »Description of England», v. 1, p. 186.) Elisabetin aikoina »hirtettiin kulkureita joukoittain; tavallisesti ei kulunut vuotakaan, ettei 300 tai 400 heistä olisi paikassa tai toisessa joutunut hirteen». (*Strype*. »Annals of the Reformation and Establishment of Religion, and other Various Occurrences in the Church of England during Queen Elisabeth's Happy Reign», 2nd ed., 1725, v. II.) Saman Strypen mukaan mestattiin Somersetshiressä yhtenä ainoana vuonna 40 henkeä, 35 merkittiin polttoraudalla, 37 ruoskittiin ja 183 »täydellistä lurjusta» laskettiin vapaaksi. Kuitenkin, hän sanoo, »tämä suuri määrä syytettyjä ei ole kuin 1/5 todellisista rikollisista; se johtui rauhantuomarien huolimattomuudesta ja kansan typerästä sääliväisyydestä». Hän lisää: »Muissa Englannin kreivikunnissa eivät olot suinkaan ole paremmat kuin Somersetshiressä, ja useissa ne ovat vielä huonommat.»

non jatkuessa kehittyi työväenluokka, joka kasvatuksen, perintätavan ja tottumuksen vaikutuksesta pitää tämän tuotantotavan vaatimuksia itsestään selvinä luonnonlakeina. Kehittyneen kapitalistisen tuotannon järjestelmä murtaa kaiken vastuksen, alati muodostuva suhteellinen liikkaväestö pitää työn tarjonnan ja kysynnän lain ja siis myös työpalkan pääoman lisäystarpeita vastaavilla raiteilla, taloudellisten suhteiden äänetön pakko saattaa lopullisesti työmiehen kapitalistin valtaan. Muutakin väkivaltaa kuin taloudellista, välitöntä väkivaltaa käytetään tosin yhä vielä, mutta vain poikkeustapauksissa. Tavallisissa tapauksissa riittää, että työmies jätetään »tuotannon luonnonlakien» varaan, so. itse tuotantosuhteista johtuvaan, niiden takaamaan ja ikuistamaan riippuvaisuuteen pääomasta. Toisin oli kapitalistisen tuotannon historiallisen syntymisen aikana. Syntyvä porvaristo tarvitsee ja käyttää valtiomahtia »säännösteläkseen» työpalkkaa, so. pakottaakseen sen voiton tekoon soveltuvien rajojen sisälle, pidentääkseen työpäivää ja pitääkseen työmiehen itsensä normaalissa riippuvaisuuden tilassa. Tämä on ns. alkuperäisen kasautumisen oleellinen seikka.

Se palkkatyöläisten luokka, joka syntyi 1300-luvun toisella puoliskolla, oli silloin ja seuraavalla vuosisadalla ainoastaan sangen pieni osa kansasta; sen asemaa tuki voimakkaasti itsenäinen talonpoikaistalous maalla ja kaupunkien ammattikuntajärjestelmä. Maalla ja kaupungeissa mestari ja työläinen olivat yhteiskunnallisissa suhteissa lähellä toisiaan. Työn alistaminen pääoman valtaan oli vain muodollista, so. itse tuotantotavalla ei silloin vielä ollut mitään kapitalistista erikoisluonnetta. Pääoman vaihteleva osa oli paljon tärkeämpi kuin sen pysyvä osa. Palkkatyön kysyntä kasvoi sen tähden nopeasti pääoman kasautuessa, kun taas palkkatyön tarjonta seurasi sitä vain hitaasti. Suuri osa kansallistuotteesta, joka myöhemmin muuttui pääoman kasautumisvarannoksi, sisältyi silloin vielä työmiehen kulutusvarantoon.

Palkkatyötä koskeva lainsäädäntö, jonka tarkoituksena on alusta alkaen ollut työmiehen riistäminen ja joka aina on ollut hänelle vihamielinen,* sai Englannissa alkunsa Edvard III 1349 työläislaista (Statute of Labourers). Sitä vastaa Ranskassa vuoden 1350 ordonanssi, joka annettiin kuningas Juhannan nimissä. Englantilainen ja ranskalainen lainsäädäntö kehittyvät rinnakkain ja ovat samansisältöisiä. En kajoa tässä työväkeä koskeviin lainsäännöksiin, mikäli ne koettavat pakkokeinoilla edistää työpäivän pidentämistä, koska tätä kohtaa on aikaisemmin (8. luku, 5) selvitelty.

Statute of Labourers säädettiin alahuoneen pakottavien valituksen johdosta.

* »Joka kerta kun lainsäädäntö pyrki sääntelemään työnantajien ja heidän työläistensä välisiä riitoja, neuvonantajina olivat työnantajat», A. Smith sanoo.⁷⁴ »Lain henkenä on omaisuus», Linguet sanoo.⁷⁵

»Aikaisemmin», eräs tory sanoo naiivisti, »köyhät vaativat niin korkeata työpalkkaa, että se uhkasi teollisuutta ja varallisuutta. Nyt heidän palkkansa on niin alhainen, että se taas uhkaa teollisuutta ja varallisuutta, mutta toisella ja ehkä paljoo vaarallisemmalla tavalla kuin ennen».*

Laillinen palkkatariffi vahvistettiin kaupunkeja ja maaseutua, kappaletyötä ja päivätyötä varten. Maatyöläisten on pestauduttava vuodeksi, kaupunkilaisten »avoimilla markkinoilla». Vankeusrangaistuksen uhalla kielletään maksamasta korkeampaa palkkaa kuin ase- tuksessa on säädetty, ja korkeamman palkan ottamisesta rangaistaan ankarammin kuin sen maksamisesta. Niinpä vielä Elisabetin oppi- poikasääntöjen pykälissä 18 ja 19 määrätään kymmenen päivän van- keusrangaistus sille, joka maksaa tariffia korkeampaa palkkaa, ja kahdenkymmenen yhden päivän vankeusrangaistus sille, joka sen vastaanottaa. Vuoden 1360 säännös kovensi rangaistuksia ja oikeutti työnantajan ruumiillisia pakotuskeinoja käyttäen puristamaan työtä lain säätämän palkkatariffin ehdoin. Kaikki välipuheet, sopimukset ja valat ym., joita muurarit ja kirvesmiehet olivat keskenään teh- neet, selitettiin mitättömiksi. Työläisten yhteenliittymistä pidettiin raskaana rikoksena alkaen 1300-luvulta aina vuoteen 1825, jolloin lait yhteenliittymistä vastaan⁷⁶ kumottiin. Vuoden 1349 työläislain ja sitä seuraavien lakien henki näkyy selvästi siitä, että valtio mää- rää vain työpalkan ylijarjan, mutta ei millään muotoa sen alirajaa.

Kuten tiedetään, 1500-luvulla huononi suuresti työläisten asema. Rahapalkka kohosi, mutta ei suhteessa rahanarvon alenemiseen ja sitä vastaavaan tavarain hintojen kohoamiseen. Todellisuudessa palk- ka siis aleni. Siitä huolimatta palkan alentamiseen tähdätyt lait olivat yhä voimassa, samalla kun niiltä, »joita ei kukaan tahtonut ottaa palvelukseensa», silvottiin korvia ja heitä merkittiin poltto- raudalla. Elisabetin 5:ntenä hallitusvuotena annetulla oppipoika- säännöksellä (luku 3) rauhantuomarit oikeutettiin määräämään tietty palkkataso sekä muuttamaan sitä vuodenaikojen ja tavarain hintojen mukaan. Jaakko I ulotutti tämän työjärjestelyn myös kutojiin, keh- rääjiin ja kaikkiin mahdollisiin työläiskategorioihin,** Yrjö II —

* [J. B. Byles.] »Sophisms of Free Trade.» By a Barrister. London 1850, p. 206. Hän lisää ilkeästi: »Me olimme aina saapuvilla, esiintymässä työnantajien puolesta. Eikö työläisten puolesta voida mitään tehdä?»

** Jaakko I:n toisena hallitusvuotena annetun lain 6. luvusta näkee, että muu- tamat verankutojat ottivat virallisesti rauhantuomareina oikeudekseen määrätä omissa verstaissaan oman palkkatariffinsa. — Saksassa julkaistiin usein säännök- siä, joiden tarkoituksena oli pitää työpalkka alhaisena, varsinkin kolmikym- menuottoisen sodan jälkeen. »Tilanomistajia vaikeutti palvelijoiden ja työmie- sten puute autioituneilla seuduilla. Kaikkia maaseudun asukkaita kiellettiin vuok- raamasta huoneita naimattomille miehille ja naisille; kaikki tällaiset loiset oli ilmiannettava viranomaisille ja suljettava vankilaan, jolleivät he tahtoneet ru- veta palvelijoiksi, huolimatta siitä elättivätkö he itsensä muulla työllä, olivatko päiväläisinä talonpoikien kylvötoissa tai kävivät kauppaa rahalla ja viljalla.» (»Kaiserliche Privilegien und Sanctionen für Schlesien», I, 125.) »Kautta vuosi- sadan hallitsijoiden säädöksissä valitetaan katkerasti sitä, että pahantapainen ja ilkeä palvelusväki ei tahdo alistua koviin ehtoihin eikä tyytyä lailliseen palk-

lain työläisten yhteenliittymistä vastaan kaikkiin teollisuuden haaroihin.

Varsinaisena manufaktuurikautena kapitalistinen tuotantotapa oli tullut kyllin voimakkaaksi tehdäkseen työpalkan sääntelyn lain avulla yhtä mahdottomaksi kuin tarpeettomaksikin, mutta hätätilaa silmälläpitäen tahdottiin säilyttää vanhan arsenaalin aseet. Yrjö II 8:ntena hallitusvuotena annettu laki kielsi Lontoon ja sen ympäristön räätälinkisilleiltä 2 šillinkiä 7¹/₂ pennyä korkeamman päiväpalkan paitsi yleisen surun sattuessa; Yrjö III 13:ntena hallitusvuotena annettu lain 68. luku jätti vielä silkinkutojain palkan sääntelyn rauhantuomarien tehtäväksi; 1796 tarvittiin vielä kaksi korkeampien tuomioistuinten päätöstä sen ratkaisemiseksi, koskiko rauhantuomarien työpalkkapäätös myös muuta kuin maanviljelystyöväkeä; 1799 vahvistettiin parlamentin päätöksellä, että Skotlannin kaivostyömiesten palkat oli säänneltävä Elisabetin antaman lain ja kahden skotlantilaisen — vuosien 1661 ja 1671 — lain mukaan. Sitä miten paljon olot olivat sillä välin muuttuneet, osoittaa eräs ennen kuulumaton tapaus Englannin alahuoneessa. Siellä, missä enemmän kuin 400 vuotta oli valmisteltu lakeja yksinomaan ylijarasta, jonka yläpuolelle työpalkka ei missään tapauksessa saanut nousta, Whitbread ehdotti 1796, että lailla määrättäisiin maanviljelyspäiväläisten palkan aliraja. Pitt vastusti sitä, mutta myönsi, että »köyhien tila oli kauhea (cruel)». Vihdoin 1813 kumottiin palkan sääntelyä koskevat lait. Niistä tuli naurettava luonnottomuus oloissa, jolloin kapitalisti säänteli työn tehtaassaan omalla yksityislainsäädännöllään ja lisäsi vaivaisverolla maatyömiehen palkkaa sen välttämättömään minimirajaan saakka. Sen sijaan vielä nykyäänkin ovat voimassa ne työlakien määräykset, jotka koskevat sopimuksia työnantajan ja palkkatyöläisen välillä, irtisanomisaikoja yms. ja jotka sallivat ainoastaan siviilioikeudellisen kanteen sopimuksen rikkonutta työnantajaa vastaan, mutta rikosoikeudellisen syytteen sopimuksen rikkonutta työläistä vastaan.

Julmat lait yhteenliittymistä vastaan kumoutuivat 1825 proletariaatin uhkaavan käytöksen johdosta. Mutta ne kumottiin ainoastaan osaksi. Muutamat vanhojen säännösten somat jäännökset hävisivät vasta 1859. Vihdoin 29. kesäkuuta 1871 julkaistiin parlamentin päätös, jolla aiottiin poistaa tämän luokkalainsäädännön viimeisetkin jäänteet tunnustamalla trade unionit laillisiksi. Mutta

kaan; yksityistä tilanomistajaa kielletään maksamasta enemmän kuin mitä maakunta on taksassa määrännyt. Ja kuitenkin palvelusehdot olivat sodan jälkeen toisinaan paremmatkin, kuin mitä ne olivat 100 vuotta myöhemmin; vielä 1652 palvelusväki sai Sleesiassa kaksi kertaa viikossa lihaa, kun meidän vuosisadallamme Sleesiassa on seutuja, joissa palvelijat saavat lihaa vain kolmasti vuodessa. Myös päiväpalkka oli sodan jälkeen suurempi kuin seuraavina vuosisatoina.» (*G. Freytag*. [»Neue Bilder aus dem Leben des deutschen Volkes.» Leipzig 1862, S. 35, 36.])

toinen samana päivänä julkaistu parlamentin päätös (An act to amend the criminal law relating to violence, threats and molestation. — Täydennysasetus rikoslainsäädäntöön väkivallasta, uhkauksista ja rasituksista) palautti todellisuudessa uudessa muodossa entisen asiantilan. Tällä parlamentaarisella silmänkääntötavalla kaikki ne keinot, joita työläiset saattoivat käyttää lakon tai työnsulun (liittoutuneiden tehtailijain lakko, kun he sulkevat tehtaansa samanaikaisesti) sattuessa, siirrettiin yleisen oikeuden piiristä ja alistettiin poikkeus-rikoslainsäädännön alaisiksi, jonka tulkinta tuli rauhantuomareiden, ts. tehtailijain itsensä tehtäväksi. Kaksi vuotta aikaisemmin sama herra Gladstone oli samassa alahuoneessa esittänyt tunnetun jalomielisesti lakiehdotuksen kaikkien työväenluokkaa vastaan kohdistettujen poikkeuslakien kumoamisesta. Mutta toista lukemista pitemmälle ei asian annettu mennä, ja siten sen käsittelyä vitkuteltiin, kunnes lopuksi »suuri vapaamielinen puolue» liittoutuen torypuolueen kanssa sai rohkeutta asettua ratkaisevasti samaa proletariaattia vastaan, joka oli sen valtaan kohottanut. Tyytymättä tähänkään petokseen »suuri vapaamielinen puolue» oikeutti aina hallitsevien luokkien edessä matelevat englantilaiset tuomarit kaivamaan jälleen esille vanhentunut laki »salaliitoista»⁷⁷ ja käyttämään sitä työläisten liittoja vastaan. Tästä huomataan, että Englannin parlamentti luopui vastenmielisesti ja vain joukkojen painostuksesta säätämästä lakkojen ja ammattiyhdistysten vastaisia lakeja toimitetaan itse viisi vuosisataa häpeämättömän itsekkäästi kapitalistien pysyvänä ammattiyhdistyksenä työläisiä vastaan.

Samoin Ranskan porvaristo uskalsi aivan vallankumousmyrskyn alussa riistää työläisiltä heidän vasta äsken hankkimansa yhdistymisoikeuden. 14. kesäkuuta 1791 annetussa asetuksessa se julisti kaiken työläisten yhteenliittymisen »hyökkäykseksi vapautta ja ihmisoikeuksien julistusta vastaan», josta rangaistiin 500 livren sakolla ja kansalaisoikeuksien menettämisellä yhdeksi vuodeksi.* Tästä laista, joka valtiomahdin ja poliisin avulla sulloo pääoman ja työn välisen kilpailun pääomalle otollisiin puitteisiin, tuli pitkäikäisempi kuin vallankumoukset ja hallitsijasukujen vaihdokset. Hir-muhallituskin⁷⁸ jätti sen koskemattomaksi. Vasta äskettäin se pyyhittiin pois Code pénal'ista [rikoslaista]. Ei mikään ole kuvaavampaa kuin tämän porvarillisen valtiokaappauksen tekosyy. Le Chapelier,

* Tämän lain I artikla kuuluu näin: »Koska kaikenlaisten samaa säätyä ja samassa toimessa olevien kansalaisten muodostamien yhdistysten lakkauttaminen on yksi Ranskan valtiosäännön kulmakiviä, niin niitä ei saa missään muodossa eikä minkään syyn nojalla uudelleen perustaa.» IV artikla selittää, että »jos samalla alalla, samassa käsityössä tai ammatissa toimivat kansalaiset pitävät keskenään neuvotteluja tai tekevät sopimuksia tarkoituksenaan kieltäytyä yhteisin neuvoin harjoittamasta ammattiaan tai tekemästä sitä muutoin kuin määrätystä hinnasta, mainitut neuvottelut ja sopimukset julistetaan... laittomiksi hyökkäyksiksi vapautta ja ihmisoikeuksien julistusta vastaan jne.», siis valtiirikokseksi, aivan niin kuin vanhoissa työläislaeissa. (»Révolutions de Paris», Paris 1791, III, p. 523.)

esittelijä, sanoi: »Vaikka onkin toivottavaa, että työpalkka kohoaisi nykyisestä tasostaan, jotta sen saaja pääsisi välttämättömien elämäntarvikkeiden puutteesta johtuvasta ehdottomasta riippuvaisuudesta, joka on melkein orjan riippuvaisuutta», työläiset eivät kuitenkaan saa keskustella eduistaan, toimia yhdessä ja sen kautta lieventää »ehdotonta, melkein orjan riippuvaisuuttaan», koska he juuri sen kautta »loukkaavat entisten mestariensa, nykyisten yrittäjien vapautta» (vapautta pitää työmiehiä orjuudessa!) ja koska yhteenliittyminen entisten ammattikuntamestarien itsevaltiutta vastaan olisi — voitteko arvata! — Ranskan perustuslain lakkauttaman ammattikuntalaitoksen henkinherättämistä!*

4. KAPITALISTISTEN MAANVUOKRAAJIEN SYNTY

Käsiteltyämme henkipattoisten proletaarien väkivaltaista syntyä, sitä veristä komentoa, joka teki heistä palkkatyöläisiä, saastaista valtiotekoa, joka poliisivoiman avulla edisti samalla kertaa pääoman kasautumista ja työläisen riistämistä yhä enemmän määrässä, kysymme nyt, mistä kapitalistit ovat peräisin? Sillä maalaisväestön pakkoluovutus synnyttää välittömästi vain suurtilanomistajia. Mitä maanvuokraajien (farmarien) syntyyn tulee, niin voimme niin sanoaksemme käsin sen tuntea, koska se on hitaasti tapahtuva, monta vuosisataa kestävä prosessi. Maaorjatkin ja heidän rinnallaan myös pienet maanomistajat elivät hyvin erilaisissa omistussuhteissa ja vapautettiin sen tähden hyvin erilaisilla taloudellisilla edellytyksillä.

Englannissa maanvuokraajien ensimmäisenä muotona on itse maaorjana oleva bailiff [herraskartanon pehtori]. Hänen asemansa on sama kuin muinaisroomalaisen villicus'en, mutta hänen toimintalansansa on ahtaampi. 1300-luvun toisella puoliskolla hänen sijaansa asetetaan maanvuokraaja, jonka maanomistaja varustaa siemenillä, karjalla ja työaseilla. Hänen asemansa ei eroa paljoakaan talonpojan asemasta. Hän riistää vain enemmän palkkatyötä. Hänestä tulee pian metayer, puolivuokraaja. Hän panee liikkeeseen toisen puolen maanviljelyspääomasta, maalordi toisen. He jakavat kokonaistuotteen keskenään sopimuksen mukaisesti. Tämä muoto häviää Englannissa nopeasti antaakseen tilaa varsinaiselle maanvuokraajalle, joka sijoittaa liikkeeseen oman pääomansa, pitää palkkatyöläisiä ja maksaa maanomistajalle maankorkona osan lisä tuotteesta rahassa tai luonnossa.

Niin kauan kuin riippumaton talonpoika ja palkkatyön ohella omaa talouttaan pitävä renki vaurastuvat 1400-luvulla omasta työstään, maanvuokraajan olot ja hänen tuotantoalansa pysyvät keskinertaisina. 1400-luvun viimeisellä kolmanneksella alkanut ja miltei koko 1500-luvun jatkunut (lukuunottamatta sen viimeisiä vuosikymmeniä) maanviljelyksen kumous rikastutti maanvuokraajan yhtä

* *Buchez et Roux.* »Histoire Parlementaire», t. X, p. 193—195 passim.

nopeasti kuin köyhdytti maalaisväestön.* Kunnan laitumien anastaminen yms. sallii hänen lisätä suuresti karjaansa melkein ilman kustannuksia, samalla kun lisääntynyt karja tuottaa hänelle runsaammin lantaa maan parantamiseksi.

1500-luvulla tulee edellä sanotun lisäksi ratkaisevan tärkeä seikka. Silloin vuokrasopimukset olivat pitkäaikaiset, usein 99 vuotta. Jalojen metallien arvon ja siis myös rahanarvon jatkuva aleneminen tuotti maanvuokraajille kultaisia hedelmiä. Se alensi työpalkkaa muista aikaisemmin mainituista seikoista puhumattakaan. Osa työpalkasta muuttui vuokravoitoksi. Viljan, villan, lihan, lyhyesti kaikkien maanviljelystuotteiden hintojen jatkuva kohoaminen paisutti maanvuokraajan rahapääomaa ilman että hän itse teki mitään sen hyväksi, samalla kun hänen maksettavanaan oleva maanvuokra oli sovittu vanhentuneen raha-arvon perusteella.** Näin ollen hän rikastui samalla kertaa sekä palkkatyöläistensä että maalordinsa kustannuksella. Ei siis ollut mikään ihme, jos Englannissa 1500-luvun loppuun mennessä oli silloisiin oloihin katsoen rikas »kapitalististen maanvuokraajien luokka»***

* »Maanvuokraajat», Harrison sanoo »Description of England» -teoksessaan, »joiden oli ennen vaikea maksaa 4 punnan korkoa, maksavat nyt 40, 50, 100 puntaa ja luulevat sittenkin tehneensä huonot kaupat, jollei heillä vuokrasopimuksensa päätyttyä ole 6—7 vuoden vuokra tallessa».

** Rahan arvon alenemisen vaikutusta yhteiskunnan eri luokkiin 1500-luvulla ks. »A Compendious of Briefe Examination of Certayne Ordinary Complaints of Diverse of our Countrymen in these our Days», By W. S. Gentleman, (London 1851). Tässä kirjoituksessa käytetyn vuoropuhelun muodon tähden pidettiin Shakespearea kauan kirjoituksen tekijänä ja vielä 1751 se julkaistiin hänen nimissään uudestaan. Sen tekijä on William Stafford. Eräessä kohden ritari (knight) tuumii seuraavaa:

Ritari: »Te, naapuri, maanviljelijä, te, herra kauppias, ja te, kunnan kupariseppä ja muut käsityöläiset, te voitte pitää hyvää huolta eduistanne. Sillä yhtä paljon kalliimpia kuin tavarat nyt ovat entisaikaan verraten, yhtä paljon te nostatte tavaroittenne ja työenne hintaa, joita te myytte. Mutta meillä ei ole mitään sellaista, minkä myyntihintaa me voisimme korottaa korvataksemme tappion, jonka me kärsimme ostaessamme elintarvikkeita.» Toisessa paikassa ritari kysyy tohtorilta: »Anteeksi, ketä te tarkoitatte? Ja ensiksikin, ketkä eivät mielestänne kärsisi siinä mitään tappiota?» — *Tohtori:* »Tarkoitin kaikkia niitä, jotka elävät ostolla ja myynnillä; sillä sikäli kuin he kalliimmasta ostavat, sikäli he myös kalliimmasta myyvät.» — *Ritari:* »Keitä ne sitten ovat, jotka sanojenne mukaan siitä voittavat?» — *Tohtori:* »Tietenkin kaikki ne maanvuokraajat eli farmarit, jotka pitävät tiluksia tai vuokramaita vanhalla vuokralla; sillä maksaessaan vanhan hinnan mukaan he myyvät uuden hinnan mukaan; ts. he maksavat maastaan vähän ja myyvät kaiken, mitä siinä kasvaa, kalliista hinnasta...» — *Ritari:* »Keitä ne sitten ovat, jotka sanontanne mukaan siinä menettävät enemmän kuin nuo toiset voittavat?» — *Tohtori:* »Niitä ovat kaikki aatelismiehet, herrat ja kaikki muut, jotka elävät kerta kaikkiaan määrätystä vuokrasta tai palkasta tahi eivät itse viljele maataan tahi eivät harjoita ostoa ja myyntiä.»

*** Ranskassa tulee varhaiskeskiajan régisseurista, so. tilanhoitajasta ja feodaaliherran saatavien perijästä, pian homme d'affaires (liikemies), joka kiristyksellä, petoksella ym. kohoaa kapitalistiksi. Nämä régisseursit olivat toisinaan itsekin ylhäisiä herroja. Esimerkiksi: »Tässä on laskelma, jonka herra Jacques de Thoraisse, Besançonin aatelinen linnanhoitaja, esittää herralle, joka Dijonissa pitää tilejä Burgundin herra herttualle ja kreiville, koroista, jotka mainitulta lin-

5. MAANVILJELYSKUMOUKSEN VAIKUTUS TEOLLISUUTEEN. KOTIMAISTEN MARKKINOIDEN LUOMINEN TEOLLISUUSPÄÄOMALLE

Puusmittainen ja yhä uudistuva maalaisväestön pakkoluovutus ja karkotus tuottivat, kuten nähtiin, kaupunkien teollisuudelle yhä uusia, kokonaan ammattikuntien ulkopuolella olevia proletaarijoukkoja. Tässä ilmeni niin suurta viisautta, että se sai vanhan A. Andersonin (ei ole sekoitettava James Andersoniin) kaupan historiassaan⁷⁹ uskomaan kaitselmuksen välittömään vaikutukseen. Meidän täytyy viipyä vielä hetkinen tässä alkuperäisen kasautumisen puolessa. Riippumattoman, omaa taloutta pitävän maalaisväestön harvenemista ei vastannut ainoastaan teollisuusproletariaatin tiheneminen, samoin kuin maailman aineen tiivistymisen toisessa paikassa Geoffroy Saint-Hilaire selittää johtuvan sen ohenemisesta toisessa.* Huolimatta viljelijöidensä luvun vähentymisestä maa tuotti nyt yhtä paljon kuin ennenkin tai enemmänkin, koska kumousta maanomis-tusoloissa seurasivat parannetut viljelystavat, laajempi yhteistyö, tuotantovälineiden keskitys jne., ja koska toisaalta maaseudun palkkatyöläiset pakotettiin tekemään voimaperäisemmin työtä** ja toisaalta tuotantoalue, jolla he tekivät työtä omaksi hyödykseen, yhä supistui. Kun siis osa maalaisväestöstä vapautui, vapautuivat myös sen aikaisemmat elämäntarvikkeet. Ne muuttuivat nyt vaihtelevan pääoman aineellisiksi osiksi. Maattomaksi jääneen talonpojan täytyi ostaa niiden arvo uudelta herraltaan, teollisuuskapitalistilta, työpalkan muodossa. Kotimaisesta maanviljelyksestä saatavan teol-

nanhoitajalta ovat tulevat joulukuun 25. p:stä 1359 joulukuun 28. p:ään 1360.» (*Alexis Monteil*. »*Traité de Matériaux Manuscrits etc.*», p. 234, 235.) Tästä jo huomataan, miten kaikilla yhteiskuntaelämän aloilla valtaosa saaliista joutuu välittäjälle. Niinpä esimerkiksi taloudellisella alalla rahamiehet, pörssimiehet, kauppiat ja pikkukauppiat kuorivat kerman ansioista; porvarillisessa oikeudessa asianajaja kynii riitapuolia; politiikassa edustaja merkitsee enemmän kuin valitsijat, ministeri enemmän kuin hallitsija; uskonossa jumalan syrjäyttää pyhä »välimies» ja tämän taas työntävät syrjään papit, jotka vuorostaan ovat välttämättömiä välittäjiä hyvän paimenen ja hänen lampaidensa välillä. — Kuten Englannissa niin myös Ranskassakin suuret läänitysalueet olivat jaetut äärettömän moneen pieneen viljelystilaan, mutta maalaisväestön ehdot olivat täällä verrattomasti epäedullisemmat. 1300-luvulla syntyivät vuokratilat — farmit eli *terriers*. Niiden luku kasvoi jatkuvasti ja ylitti 100 000. Ne maksoivat maanvuokra-
na rahassa tai luonnossa $\frac{1}{12}$ — $\frac{1}{5}$ tuotteista. Vuokratilat olivat läänejä, aliläänejä (*fiefs*, *arrière-fiefs*) jne. tilusten arvon ja alan mukaan; monet niistä käsittivät ainoastaan muutamia auranaloja maata. Kaikkien näiden vuokratilojen alustalaiset olivat tiettyyn määrään saakka tilan tuomiovallan alaisina; oli olemassa neljä eri astetta. Voidaan ymmärtää, kuinka kaikki nämä pienet hirmuvalltiaat rasittivat maalaisväestöä. Monteil sanoo, että siihen aikaan Ranskassa oli 160 000 tuomioistuinta siellä, missä nykyään on vain 4000 (rauhantuomarit mukaan luetuina).

* Ks. hänen teostaan »*Notions de Philosophie Naturelle*», Paris 1838.

** Seikka, jota sir James Steuart tähdentää.⁸⁰

lisuuden raaka-aineen suhteen kävi samoin kuin elämäntarvikkeidenkin. Se muuttui pysyvän pääoman ainesosaksi.

Kuviteltakoon esimerkiksi niiden Westfalenin talonpoikien kohdalla, jotka Fredrik II:n aikana kehräsivät kaiken pellavan, mutta eivät silkkiä. Heidät pakkoluovutettiin väkivaltaisesti ja osa ajettiin maaltaan ja mannultaan ja jäljelle jäänyt osa muutettiin suurten maanvuokraajien päiväläisiksi. Samalla rakennettiin suuria pella-
vankehruutehtaita ja kutomoita, joihin maasta »vapautetut» pestautuivat palkkatöihin. Pellava oli aivan samannäköistä kuin ennenkin. Yksikään säije ei siinä ole muuttunut, mutta uusi yhteiskunnallinen sielu on mennyt sen ruumiiseen. Se muodostaa nyt osan manufaktuuriherrojen pysyvistä pääomasta. Ennen se oli jaettu pientuottajien suuren joukon kesken, jotka itse perheineen viljelivät ja kehräsivät sen pieninä annoksina; nyt se on keskitetty kapitalistin käsiin, joka antaa toisten kehrätä ja kutoa sen hänelle. Pellavan kehrukseen käytetty lisätyö tuotti aikaisemmin lukemattomille talonpoikaisperheille lisäansiota, ja myös, Fredrik II:n aikaan, veroja pour le roi de Prusse*. Nykyään se tuottaa liikevoittoa muutamille kapitalisteille. Kehräimet ja kangaspuut, jotka ennen olivat hajallaan ympäri maata, on nyt koottu harvoihin suuriin työkasarmeihin samoin kuin työmiehet ja raaka-aine. Niin kehräimet, kangaspuut kuin raaka-ainekin ovat muuttuneet kehrääjien ja kutojien riippumattoman ylläpidon välineistä välineiksi, joilla heitä komennetaan** ja joilla heistä puristetaan maksamatonta työtä. Suurista manufaktuureista enempää kuin suurista vuokrafarmeistakaan ei näy, että ne ovat muodostuneet monesta pienestä tuotantoyksiköstä useiden pienten itsenäisten tuottajien pakkoluovuttamisen kautta. Ennakkoluuloton tutkija ei kuitenkaan joudu harhaan. Mirabeau, vallankumousleijonan, aikana suuria manufaktuureja nimitettiin vielä manufactures réunies, yhdistetyiksi manufaktuureiksi, niin kuin me nyt puhumme yhteenliitettyistä pelloista.

»Nähdään vain», Mirabeau sanoo, »suuria manufaktuureja, joissa sadat ihmiset työskentelevät yhden johtajan johdolla ja joita tavallisesti sanotaan yhdistetyiksi manufaktuureiksi (manufactures réunies). Niitä verstaita taas, joissa hyvin suuri joukko työläisiä työskentelee hajallaan ja kukin omaan laskuunsa, pidetään tuskin silmäläisiksi arvoisina. Ne asetetaan aivan varjoon. Se on hyvin suuri erehdys, sillä ne yksin muodostavat todella tärkeän osan kansan rikkaudesta... Yhdistetty tehdas (fabrique réunie) rikastuttaa suunnattomasti yhtä tai kahta yrittäjää, mutta työmiehet ovat vain paremmin tai huonommin palkattuja päiväläisiä eivätkä missään suhteessa tule osallisiksi yrittäjän hyvinvoinnista. Erillään olevassa tehtaassa (fabrique séparée) sitä vastoin kukaan ei

* — kirjaimellisesti: Preussin kuninkaalle, kuvaannollisesti: tuuleen. Toim.

** »Suon teille», kapitalisti sanoo, »kunnian palvella minua ehdolla, että annatte minulle sen vähän, mikä teille jää, siitä vaivannäöstä, mikä minulla on teitä komentaessani». (J. J. Rousseau. »Discours sur l'Économie Politique». [Genève 1760, p. 70.])

tule rikkaaksi, mutta joukko työmiehiä elää hyvin... Ahkerien ja taloudellisten työläisten lukumäärä lisääntyy, koska järkevässä elintavassa ja toimeliaisuudessa he näkevät asemansa parantamiskeinon sen sijaan, että vaatisivat pientä palkankorotusta, joka ei koskaan voi merkitä paljoa tulevaisuudelle, vaan enintään tekee mahdolliseksi elää tietyllä hetkellä vähän paremmin. Erillään olevat yksityismanufaktuurit, jotka useimmiten harjoittavat rinnan pientä maanviljelystä, ovat vapaita.*

Maalaisväestön erään osan pakkoluovuttaminen ja häätäminen vapauttaa työläisten ohella heidän elämäntarvikkeensa ja työaineksensa teollisuuspääomaa varten ja samalla luo kotimaiset markkinat.

Ja todellakin, ne tapahtumat, jotka muuttavat pientilalliset palkkatyöläisiksi ja heidän elämäntarvikkeensa ja työvälineensä pääoman aineelliseksi tekijöiksi, synnyttävät samalla pääomalle sen kotimaiset markkinat. Aikaisemmin talonpoikaisperhe kasvatti ja valmisti elämäntarvikkeet ja raaka-aineet, jotka se sitten suurimaksi osaksi itse käytti. Näistä raaka-aineista ja elämäntarvikkeista on nyt tullut tavaraa; suurfarmari myy ne, manufaktuurit ovat niiden menekkimarkkinoita. Lanka, liinakangas, karkeat villakangat — esineet, joihin tarvittavia raaka-aineita oli joka talonpoikaiskodissa ja jotka talonpoikaisperheet kehräsivät ja kutoivat omiksi tarpeikseen — ovat nyt muuttuneet manufaktuuri tuotteiksi, joiden myyntipaikkana on juuri maaseutu. Lukuissa hajallaan oleva ostajajoukko, jonka tarpeet oli tähän asti tyydyttänyt joukko pieniä, omaan laskuunsa työskenteleviä tuottajia, keskittyy nyt suuriksi teollisuuspääoman tyydyttämiksi markkinoiksi.** Niin käyvät käsi kädessä aikaisemmin itsenäisten talonpoikien pakkoluovutus ja erottaminen tuotantovälineistä sekä maaseudun sivuelinkeinoalojen tuhoaminen, manufaktuurin ja maanviljelyksen eroaminen toisistaan. Ja ainoastaan maaseudun kotiteollisuuden hävittäminen voi laajentaa ja lujittaa tietyn maan kotimaisia markkinoita niissä mittasuhteissa, mitkä kapitalistinen tuotantotapa tarvitsee.

Varsinainen manufaktuurikausi ei kuitenkaan aiheuta mitään jyrkkää muutosta. Muistamme, että se anastaa haltuunsa kansallisen tuotannon ainoastaan osittain ja että sen laajana taustana [Hintergrund] on aina kaupunkien käsiteollisuus ja maaseudun sivuelinkeinoalat. Joskin se tuhoaa nuo sivuelinkeinot ja kaupungin käsi-

* *Mirabeau*. mt., III osa, ss. 20—109 eri paik. — Se *Mirabeau* käsitys, että hajallaan olevat verstaat ovat taloudellisempia ja tuottavampia kuin »yhdistetyt» ja että viimeksi mainitut ovat pelkkiä hallitusten hoidossa versovia keino-tekoisia ansarikasveja, saa selityksensä siitä tilasta, missä suuri osa Euroopan mantereen manufaktureista silloin oli.

** »Kaksikymmentä naulaa villoja, jotka ahkera työläisperhe vuoden aikana muuttaa huomaamatta muiden töiden lomassa tarvitsemikseen vaatteiksi — sehän ei herätä mitään huomiota. Mutta tuokaapa villat markkinoille, lähettäkää ne tehtaaseen ja sitten tehdastyöväliittäjälle ja kauppiaille, niin olette panneet liikkeelle suuret kauppatoimet ja nimellisen pääoman, joka vastaa kaksikymmentä kertaisesti noiden villojen arvoa... Työväenluokkaa riistetään tällä tavoin onnettoman tehdastyöväen, loisen kauppiasluokan ja tekaistun kauppa-, raha- ja finanssijärjestelmän ylläpitämiseksi.» (*David Urquhart*. mt., s. 120.)

teollisuuden yhdessä muodossa, tietyillä teollisuuden aloilla, tietyissä kohdissa, se herättää ne jälleen eloon toisissa, koska se tiettyyn vaiheeseen asti tarvitsee niitä raaka-aineen valmistamisessa. Se synnyttää sen tähden pienten maalaiseläjien uuden luokan. Nämä harjoittavat maanviljelystä sivuelinkeinonaan ja pääelinkeinonaan teollisuustyötä, valmistavat tuotteita, jotka he myyvät manufaktuureihin joko välittömästi tai jonkun kauppiaan välityksellä. Tämä on yhtenä syynä, vaikkakaan ei pääsyynä, siihen ilmiöön, joka aluksi hämmentää Englannin historian tutkijaa. 1400-luvun viimeiseltä kolmannekselta alkaen hän tapaa alituista, vain aikajoin keskeytyvää valitusta, että pääoma-talous lisääntyy maaseudulla ja talonpoikaissäätö vähenee yhä nopeammin. Toisaalta hän tapaa yhä uudelleen tämän talonpoikaissäädyn, joskin vähempilukuisena ja yhä huonontuneissa oloissa.* Pääsyynä tähän on se, että Englannissa on vuoronperään vallitsevana milloin viljatalous, milloin karjanhoito, ja siitä riippuen vaihtelee talonpoikien työalan laajuus. Vasta suurteollisuus koneineen synnyttää pysyvän perustan kapitalistiselle maanviljelykselle, pakkoluovuttaa perinpohjaisesti maalaisväestön enemmistön ja tekee maanviljelyksen eroamisen maaseudun kotiteollisuudesta lopulliseksi nyhtämällä irti sen juuret — kehrun ja kudonnan.** Vasta se siis valloittaa teollisuuspääomalle koko kotimaiset markkinat.***

* Poikkeuksena tästä on Cromwellin aika. Niin kauan kuin tasavalta säilyi, Englannin kansan kaikki kerrokset kohosivat siitä alennustilasta, mihin ne olivat Tudorien aikana vajonneet.

** Tuckett tietää, että suuri villateollisuus sai koneiden käytäntöönottamisen kautta alkunsa varsinaisista manufaktuureista ja maalais- eli kotimanufaktuurin hävittämisestä. (*Tuckett*. mt., I osa, ss. 139—144.) »Aura ja ies olivat jumalien keksimiä ja sankarien työkaluja: ovatko kangaspuut, värttinä ja rukki vähemmän jaloa alkuperää? Te erotatte rukin ja auran, värttinän ja ikeen ja saatte tehtaita ja vaivaistaloja, luottoa ja pulakausia, kaksi vihamielistä kansanosaa, maanviljelysväestön ja kauppaväestön.» (*David Urquhart*. mt., s. 122.) Mutta sitten tulee Carey ja syyttää, eikä varmaankaan aiheetta, Englantia siitä, että se tahtoo muuttaa kaikkien muiden maiden väestön pelkäksi maanviljelyväestöksi, jonka tehtailijana Englanti olisi. Hän väittää, että tällä tavoin on joutunut rappiolle Turkki, koska »maanomistajat ja -viljelijät eivät koskaan saaneet» (Englannin takia) »lujittaa itseään auran ja kangaspuiden, vasaran ja äkeen luonnollisella liitolalla.» (*The Slave Trade*, p. 125.) Hänen mielestään Urquhart itse on yksi Turkin rappiotilan pääaiheuttajia, hän kun on siellä Englannin etuja silmälläpitäen toiminnut vapaakaupan edistämiseksi. Parasta kuitenkin on se, että Carey, sivumennen sanoen suuri Venäjän liehakoitsija, tahtoo suojelutullijärjestelmällä estää tuota eroamista, jota se vain jouduttaa.

*** Ihmisystävälliset englantilaiset taloustieteilijät, kuten Mill, Rogers, Goldwin, Smith, Fawcett ym., ja vapaamieliset tehtailijat, kuten John Bright ja hänen kaltaisensa, kysyvät englantilaiselta maaylimystöltä — niin kuin jumala tiedusteli Kainilta hänen veljeään Abelia — minne tuhannet vapaat talonpoikamme ovat joutuneet? Entä mistä te sitten olette tulleet? Noiden vapaiden talonpoikien hävittämisestä. Minkä tähden ette kysy edelleen, mihin vapaat kanurit, kehrääjät ja käsityöläiset ovat joutuneet?

6. TEOLLISUUSKAPITALISTIN SYNTY

Teollisuuskapitalistin* synty ei tapahtunut yhtä vähitellen kuin maanvuokraajan. Epäilemättä monet pienet ammattikuntamestarit ja vielä useammat itsenäiset pienet käsityöläiset ja jopa palkkatyöläisetkin muuttuivat pikkukapitalisteiksi ja sitten vähitellen laajenevan palkkatyön riistämisen ja vastaavan kasautumisen kautta kapitalisteiksi sans phrase [varauksettomasti]. Kapitalistisen tuotannon lapsuusvuosina kävi usein niin kuin keskiaikaisen kaupunkilaitoksen lapsuusajana, jolloin kysymys siitä, kuka karanneista maaorjista oli oleva herra ja kuka palvelija, ratkaistiin usein sen perustalla, oliko pakeneminen tapahtunut aikaisemmin tai myöhemmin. Tämän menettelyn etanankulku ei kuitenkaan millään tavoin vastannut kaupan tarpeita uusilla maailmanmarkkinoilla, jotka 1400-luvun lopun suuret löydöt olivat luoneet. Mutta keskiaika jätti jälkeensä kaksi erilaista pääoman muotoa, jotka kypsyvät mitä erilaisimmissa yhteiskuntataloudellisissa muodostumissa ja ennen kapitalistisen tuotantotavan aikaa käyvät pääomasta quand même [ylipäänsä] — koronkiskurin pääoman ja kauppiaan pääoman.

»Nykyään yhteiskunnan kaikki rikkaus menee ensin kapitalistin käsiin... hän maksaa maanomistajalle vuokran, työmiehelle palkan, veron- ja kymmenystenkantajalle heidän saatavansa, ja pitää itse huomattavan, jopa suurimman ja päivä päivältä yhä kasvavan osan vuotuisen työn tuotteista. Kapitalistia voidaan nykyään pitää koko yhteiskunnan varallisuuden ensisijaisena omistajana, vaikkei mikään laki olekaan antanut hänelle oikeutta tähän omistukseen... Tämän omistuksen siirron aiheutti koron ottaminen pääomasta... eikä ole vähemmän merkittävää, että koko Euroopan lainsäätäjät tahtoivat estää sen laeilla koronkiskomista vastaan... Kapitalistin valta maan kaiken rikkauden yli tietää täydellistä kumousta omistusoikeudessa; minkä lain tai lakien sarjan nojalla se on tapahtunut?»**

Kirjoittajan olisi tullut muistaa, ettei kumouksia toimeenpanna lakien nojalla.

Koronkiskomisen ja kaupan muodostaman rahapääoman muuttamista teollisuuspääomaksi ehkäisi läänityslaitos maalla ja ammattikuntalaitos kaupungeissa.*** Nämä esteet poistettiin silloin, kun feodaalien henkivartiostot laskettiin hajalle ja maalaisväestön omaisuus pakkoluovutettiin ja väestö osittain karkotettiin. Uusi manufaktuuri syntyi merisatamissa tai sisämaan sellaisilla paikkakunnilla, jotka olivat vanhan kaupunkijärjestyksen ja sen ammattikuntalaitoksen ulkopuolella. Englannin corporate towns [ammattikuntakaupungit] alkoivat sen tähden ankaran taistelun näitä uusia teollisuustaimarhoja vastaan.

* Teollisuus — tässä vastakohtana maanviljelykselle. Käsitteellisesti maanvuokraaja on samanlainen teollisuuskapitalisti kuin on tehtailija.

** »The Natural and Artificial Rights of Property Contrasted», London 1832, p. 98, 99. Nimettömän kirjoituksen tekijä on Th. Hodgskin.

*** Vielä 1794 pienet verankutojat lähettivät Leeds'istä edustuston anomaan parlamentilta lakia, joka kieltäisi kauppiaita rupeamasta tehtailijoiksi. (Tri Aikin. mt.)

Amerikan kulta- ja hopeakenttien löytö, alkuasukkaiden sukupuuttoon hävittäminen, orjuuttaminen ja kaivoksiin hautaaminen, alkanut Itä-Intian valloittaminen ja ryöstäminen, Afrikan muuttaminen mustaihoisten metsästysalueeksi — sellainen oli kapitalistisen tuotantokauden aamunkoitto. Nämä idylliset prosessit olivat alkuperäisen kasautumisen pääkohtia. Niiden jäljessä seurasi Euroopan kansojen kauppasota, jonka taistelutantereena oli koko maapallo. Se alkoi Alankomaiden erottautumisella Espanjasta,⁸¹ sai jättiläismittasuhteet Englannin jakobiinienvastaisessa sodassa⁸³ ja jatkuu nyt vielä oopiumisotina Kiinaa vastaan⁸² jne.

Alkuperäisen kasautumisen eri momentit jakautuvat enemmän tai vähemmän oikeassa aikajärjestyksessä Espanjan, Portugalin, Hollannin, Ranskan ja Englannin osalle. Englannissa ne yhdistetään 1600-luvun loppupuolella systemaattisesti siirtomaajärjestelmäksi, valtionlainajärjestelmäksi, uudenaikaiseksi verojärjestelmäksi ja suojelutullijärjestelmäksi. Nämä menetelmät perustuvat osaksi mitä häikäilemättömimpään väkivaltaan, kuten esimerkiksi siirtomaajärjestelmä. Mutta kaikki ne käyttävät valtiomahtia, ts. yhteiskunnan keskitettyä ja järjestynyttä valtaa, edistääkseen feodaalisen tuotantotavan ansarimaista muuttamista kapitalistiseksi ja lyhentääkseen siihen johtavia siirtymiskausia. Väkivalta on jokaisen uutta kohdussaan kantavan vanhan yhteiskunnan kättilö. Väkivalta itse on taloudellinen voimakeijä.

Mies, jonka erikoisalana on kristillisyyden, nimittäin W. Howitt, sanoo kristillisestä siirtomaajärjestelmästä:

»Ne raakamaisuudet ja inhottavat ilkityöt, joita ns. kristityt rodut ovat suorittaneet kaikissa maailman kolkissa ja kaikkia kansoja kohtaan, jotka niiden on onnistunut orjuuttaa, ylittävät ne kauhuteot, joita mikä tahansa rotu, olkoon se miten villi ja sivistymätön, säälimätön ja häpeämätön tahansa on suorittanut millä hyvänsä historian kaudella»*.

Hollannin siirtomaatalouden historia — ja Hollanti oli 1600-luvun kapitalistinen mallivaltio — »antaa voittamattoman kuvan petoksista, lahjomisista, salamurhista ja kataluudesta».** Mikään ei ole kuvaavampaa kuin heidän ihmisvarkausjärjestelmänsä Celebes-saarella orjain hankkimiseksi Jaavalle. Ihmisvarkaita opetettiin tätä tarkoitusta varten. Varas, tulkki ja myyjä olivat päähenkilöinä tässä kaupassa, alkuasukasprinsit päämyyjinä. Varastetut nuoret katkettiin Celebes-saaren salaisiin vankiloihin, kunnes he olivat valmiita

* *William Howitt*. »Colonization and Christianity. A Popular History of the Treatment of the Natives by the Europeans in all their Colonies», London 1838, p. 9. Orjien kohtelusta on hyvää aineistoa *Charles Comte'n* kirjassa: »Traité de la Législation», 3ème éd. Bruxelles 1837. Täytyy tutkia yksityiskohdissaan tätä teosta nähdäkseen, millaiseksi porvaristo tekee itsensä ja työmiehensä siellä, missä se voi häikäilemättömästi muodostella maailmaa oman kuvansa mukaan.

** *Thomas Stamford Raffles*, late Lieut. Gov. of that island. »The History of Java», London 1817 [v. II, p. CXC—CXCI, liite].

ikänsä puolesta orjalaivoille lähetettäväksi. Eräässä virallisessa kertomuksessa sanotaan:

»Tämäkin Makassarin kaupunki on täynnä toinen toistaan kauheampia savan kiltoita, joihin on sullottu onnettomia, saaliinhimon ja tyranniuden uhreja, kahlehdittuja ja väkivaltaisesti perheistään erotettuja.»

Saadakseen haltuunsa Malakan hollantilaiset lahjoivat sen portugalilaisen kuvernöörin. Tämä päästi heidät 1641 kaupunkiin. He riensivät kohta kuvernöörin taloon ja murhasivat hänet »pidättyäkseen» maksamasta 21 875 punnan lahjuksia. Mihin he vain jalallaan astuivat, seurasi hävitys ja väestön tuhoutuminen. Banjuwangissa, Jaavan maakunnassa, oli 1750 yli 80 000 asukasta, 1811 oli enää ainoastaan 8000. Sellaista on »doux commerce» [lempeä kauppa]

Kuten tiedetään, Englannin Itä-Intian komppania⁸³ sai paitsi poliittista valtaa Itä-Intiassa myös yksinoikeuden teekauppaan samoin kuin yleensä Kiinan kauppaan sekä tavarankuljetukseen Euroopasta ja Eurooppaan. Mutta Intian rannikkoliikenne ja saarien välinen liikenne sekä kauppa Intian sisäosissa tuli komppanian korkeiden virkamiesten monopoliiksi. Suola-, oopiumi- ja betelmonopoli ynnä muiden tavaroiden myyntimonopoli oli ehtymätön rikkauten lähde. Virkamiehet itse määräsivät hinnat ja nylkivät onnetonta hindua mielensä mukaan. Kenraalikuvernööri oli osallisena tässä yksityiskaupassa. Hänen suosikkinsa saivat sopimuksia ehdoilla, joiden avulla he tekivät tyhjästä kultaa menestyksellisemmin kuin alkemistit. Suuria rikkauksia syntyi kuin sieninä sateella, alkuperäinen kasautuminen tapahtui ilman šillinginkään ennakkosijoitusta. Oikeudenkäynti Warren Hastingsia vastaan aivan vilisee sellaisia esimerkkejä. Tässä eräs tapaus. Muuan oopiumin hankintaa koskeva sopimus annettiin erälle Sullivanille juuri ennen hänen lähtöään virkamatkalle sangen kaukana oopiumialueista olevaan Intian osaan. Sullivan myy sopimuksensa 40 000 punnasta erälle Binnille, Binn myy sen samana päivänä 60 000 punnasta ja viimeinen ostaja ja sopimuksen täyttävä selittää, että hän vielä sen jälkeen sai suunnattoman suuren voiton. Yhden parlamentille esitetyn asiakirjan mukaan yhtiö ja sen virkamiehet ottivat intialaisilta vuosina 1757—1766 lahjana 6 miljoonaa puntaa! Vuosina 1769—1770 englantilaiset panivat keinotekoisesti toimeen nälänhädän ostamalla kaiken riisin ja kieltäytymällä jälleennyymästä sitä muuten kuin satumaisiin hintoihin.*

Alkuasukkaiden kohtelu oli tietysti kauheinta yksinomaan vientikauppaa palvelevilla plantaaseilla, kuten esimerkiksi Länsi-Intiassa, sekä ryöstettäväksi tuomituissa rikkaissa ja taajaanasutuissa maisa, kuten Meksikossa ja Itä-Intiassa. Mutta myös varsinaisissa siirto-

* Vuonna 1866 kuoli yhdessä ainoassa maakunnassa, Orissassa, nälkään enemmän kuin miljoona hindua. Siitä huolimatta Intian valtionrahastoa koetettiin rikastuttaa myymällä nälkäänäkeville elämäntarvikkeita korotettuihin hintoihin.

maissa alkuperäisen kasautumisen kristillinen luonne esiintyi oikeassa valossaan. Uuden-Englannin puritaanit — nuo protestanttisuuden järkevät taiturit — määräisivät 1703 Assembly'nsä [lakiasäättävän kokouksensa] päätöksellä 40 punnan palkinnon jokaisesta intiaanin päänahasta ja jokaisesta vangitusta punanahasta; 1720 — 100 punnan palkinnon kustakin päänahasta; 1744, kun Massachusetts-Bayssa oli yksi heimo julistettu kapinalliseksi, määrättiin seuraavat palkinnot: 12-vuotiaan tai vanhemman miehen päänahasta 100 puntaa uudessa valuutassa, miespuolisesta vangista 105 puntaa, naisvangeista ja vangituista lapsista 55 puntaa, naisten ja lasten päänahoista 50 puntaa. Muutamia vuosikymmeniä myöhemmin siirtomaajärjestelmä kosti sillä välin kapinallisiksi tulleille hurskaiden pilgrim fathers'ien (pyhiinvaeltaja-isien) jälkeläisille. Englantilaisten aloitteesta ja kustannuksella heidät lyötiin kuoliaiksi tomahawkeilla. Britannian parlamentti selitti verikoirat ja päänahan riistämisen »keinoiksi, jotka jumala ja luonto ovat antaneet sen käsiin».

Siirtomaajärjestelmä myötävaikutti kaupan ja laivaliikenteen nopeaan kehitykseen. »Gesellschaften Monopolia» (Luther) olivat voimakkaita vipuja pääoman keskityksessä. Siirtomaat olivat varmoja menekkimarkkinoita syntyville manufaktuureille ja myynnin yksinoikeus kiihdytti kasautumista. Euroopan ulkopuolelta ryöstäen, orjuuttaen ja murhaten hankitut aarteet virtasivat emämaahan ja muuttuivat siellä pääomaksi. Hollanti, joka ensimmäisenä kehitti siirtomaajärjestelmän täydelliseksi, oli jo 1648 kauppavahvuutensa huipulla.

Sen hallussa oli jakamattomasti »melkein koko Itä-Intian kauppa sekä Lounais- ja Koillis-Euroopan välinen kauppaliikenne. Sen kalastusalueiden, merenkulkuvälineiden ja manufaktuurien veroisia ei ollut missään maassa. Tasavallan pääomat olivat ehkä suuremmat kuin koko muun Euroopan yhteensä.»⁸⁴

Gulich unohtaa lisätä: Hollannin kansa oli jo 1648 rasittuneempi, köyhtyneempi ja raaemmin sorrettu kuin koko muun Euroopan kansat yhteensä.

Nykyään seuraa teollisuuden yliherruuden mukana kaupan yliherruus. Varsinaisena manufaktuuriaikana sitä vastoin kaupan yliherruus synnytti teollisuuden yliherruuden. Siitä johtui, että siirtomaajärjestelmällä oli siihen aikaan vallitseva asema. Siirtomaajärjestelmä oli se »vieras jumala» joka asettui alttarille Euroopan vanhojen epäjumalien rinnalle ja eräänä kauniina päivänä työnsi ne kaikki yhdessä rytkäksä alas. Se julisti voitonteon ihmiskunnan perimmäiseksi ja ainoaksi päämääräksi.

Julkinen luotto, so. valtionvelkajärjestelmä, jonka ituja huomaamme Genovassa ja Venetsiassa jo keskiajalla, valtasi manufaktuuri-aikana koko Euroopan. Siirtomaajärjestelmä merikauppoineen ja kauppasotineen oli sen taimitarha. Niin se ensin juurtui Hollantiin. Valtionvelka, so. valtion luovutus — olipa valtiomuoto yksinvaltainen, perustuslaillinen tai tasavaltainen — painaa leimansa kapi-

talistiseen aikakauteen. Ainoana osana niin sanotusta kansallisuusomaisuudesta, joka on todella nykyaikaisten kansojen yhteisomaisuutta, on niiden valtionvelka.* Siitä oli johdonmukaisena seurauksena nykyaikainen oppilausekka, että kansa tulee sitä rikkaammaksi, mitä pahemmin se velkaantuu. Julkinen luotto tulee pääoman credoksi. Ja valtionvelan ilmaannuttua anteeksiantamattomana kuolemansyyninä ei ole enää pyhän hengen pilkkaaminen, vaan uskollisuudenrikos valtionvelkaa vastaan.

Valtionvelka tulee yhdeksi alkuperäisen kasautumisen vaikuttavimmista vivuista. Ikään kuin taikasauvan kosketuksesta se antaa tuottamattomalle rahalle lisääntymiskyvyn ja muuttaa sen siten pääomaksi ilman että sen tarvitsee alistua teollisuus- ja jopa koronkiskomislaitoksiinkin erottamattomasti kuuluvan vaivannäön ja vaaran alaiseksi. Valtionvelkojat eivät todellisuudessa anna mitään, sillä lainattu summa muutetaan julkisiksi, helposti siirrettäviksi velkakirjoiksi, jotka edelleen liikkuvat heidän käsissään niin kuin ne olisivat puhdasta rahaa. Mutta paitsi näin muodostettua toimetonta koroillaaneläjien luokkaa ja hallituksen ja kansan välillä esiintyvien raha, miesten improvisoitua rikkautta, paitsi veronkannon vuokraajakauppiaita ja yksityistehtailijoita, joiden käsiin joutuu huomattava osa jokaisesta valtionlainasta aivan kuin taivaasta pudonneena pääomana — valtionvelka on synnyttänyt myös osakeyhtiöt, kaikenlaisten arvopaperien kaupan, hinta- ja kurssikeinottelun, sanalla sanoen pörssikeinottelun ja uudenaikaisen pankkienvallan.

Kansallisilla nimillä koristetut suuret pankit olivat alun pitäen vain yksityisten keinottelijoiden yhtiöitä, jotka asettuivat hallitusten rinnalle ja joilla saamiensa etuoikeuksien avulla oli tilaisuus lainata niille rahaa. Sen tähden ei ole varmempaa valtionvelan kasvamisen mittaria kuin näiden pankkien osakkeiden arvon jatkuva kohoaminen. Pankkien kukoistuskauti alkaa Englannin pankin perustamisesta (1694). Englannin pankki alkoi toimintansa lainaamalla hallitukselle rahaa 8%:n korolla; samalla parlamentti oikeutti sen tekemään rahaa samasta pääomasta, jonka se lainasi vielä kerran yleisölle pankkisetelienä. Se sai näillä seteleillä diskontata vekseleitä, antaa tavaralainoja ja ostaa jalometalleja. Ei kestänyt kauan ennen kuin tästä omakekoisesta luottorahastosta tuli kovaa rahaa, jossa Englannin pankki antoi lainat valtiolle ja jossa se valtion tiliin maksoi valtionvelan korot. Eikä siinä vielä kaikki, että se toisella kädellä antoi ottaakseen toisella enemmän takaisin; jopa ottaessaankin se jäi kansakunnan ikuisiksi velkojaksi viimeiseen annettuun penniin saakka. Vähitellen siitä tuli maan metallaarteiden välttämätön säilytyspaikka ja koko kauppaluoton painopiste. Samaan aikaan kun Englannissa lakattiin polttamasta noita-akkoja, siellä alettiin hirt-

* William Cobbett huomauttaa, että Englannissa kaikkia julkisia laitoksia nimitetään »kuninkaalliseksi», mutta velka siellä on sentään »kansallinen» (national debt).

tää setelinväärentäjiä. Minkä vaikutuksen tämän pankkiylimysten, rahamiesten, koroillaaneläjien, välittäjien, keinottelijoiden ja pörssi-susien lauman äkillinen ilmestyminen teki aikalaisiin, sen todistavat senaikuiset teokset, esim. Bolingbroken.*

Valtionvelan mukana syntyi kansainvälinen luottojärjestelmä, joka on usein alkuperäisen kasautumisen yhtenä salalähteenä yhden tai toisen kansan keskuudessa. Niinpä esimerkiksi venetsialaisten rosvojärjestelmän rikokset muodostivat sellaisen salatun perustuksen pääomarikkaukselle Hollannissa, jolle rappeutuva Venetsia lainasi suuria rahasummia. Niin on myös Hollannin ja Englannin suhteiden laita. Jo 1700-luvun alussa hollantilaiset manufaktuurit jäivät kauas jälkeen englantilaisista, ja Hollanti lakkasi olemasta vallitseva kauppa- ja teollisuuskansakunta. Siksi sen yhdeksi päätoimeksi tuli 1701—1776 suunnattoman suurten pääomien lainaaminen etenkin mahtavalle kilpailijalleen Englannille. Nykyään on Englannin ja Yhdysvaltojen suhde sama. Moni pääoma, joka tänään esiintyy Yhdysvalloissa ilman syntymätodistusta, on vasta eilen Englannissa pääomaksi muuttunutta lapsenverta.

Kun valtionvelalla on tukensa valtioneuloissa, joiden täytyy peittää vuotuiset korko- ym. menot, niin uudenaikaisesta verojärjestelmästä tuli valtionlainajärjestelmän välttämätön täydennys. Lainat antavat hallitukselle mahdollisuuden kattaa ylimääräiset menot ilman että veronmaksaja sen heti tuntee, mutta tulevaisuudessa ne vaativat korkeampia veroja. Toiselta puolen jatkuvasti kasautuvista veloista johtuva verojen korotus pakottaa hallitusta uusien ylimääräisten menojen sattuessa ottamaan yhä uusia lainoja. Uudenaikainen valtion raha-asiaihin hoito, jonka akselina on välttämättömien elämäntarvikkeiden verottaminen (siis niiden kallistaminen), sisältää siis itsestään tapahtuvan verojenkasvun idun. Liikaverotus ei ole väliaikainen tapaus, vaan päinvastoin pysyväinen periaate. Hollannissa, jonne tämä järjestelmä ensiksi kotiutui, suuri isänmaanystävä De Witt on ylistänyt sitä Maximenissaan⁸⁶ parhaimmaksi järjestelmäksi, millä palkkatyöläinen saatetaan alistuvaksi, kohtuulliseksi, ahkeraksi ja... ylenmäärin työtä tekeväksi. Sen tuhoisa vaikutus palkkatyöläisten asemaan ei kuitenkaan vaadi tässä huomiotamme siinä määrin kuin sen aiheuttama talonpojan, käsityöläisen, lyhyesti sanoen pikkuporvariston kaikkien kerrosten väkivaltainen pakkoluovutus. Siitä eivät ole eri mieltä edes porvarilliset taloustieteilijäkään. Sen pakkoluovuttavaa tehoa lisää vielä suojelutullijärjestelmä, joka on yksi sen olennaisia osia.

Valtionvelan ja sitä vastaavan verotusjärjestelmän suuri osuus yhteiskunnallisen varallisuuden muuttamisessa pääomaksi ja kansanjoukkojen pakkoluovutuksessa on saattanut useita kirjailijoita,

* »Jos tataarit tulvisivat meidän päivinämme Eurooppaan, olisi melko vaikeata saada heidät ymmärtämään, mitä rahamies meillä on.» (*Montesquieu. »Esprit des lois»,* ed. Londres 1769, t. IV, p. 33.)

kuten Cobbettin, Doubledayn ym. etsimään siitä nykyaikaisen kurjuuden pääsyytä.

Suojelutullijärjestelmä oli keksitty keino, jota käyttäen valmistettiin tehtailijoita, pakkoluovutettiin vapaita työläisiä, kapitalisoitiin kansan tuotanto- ja elämäntarvikkeita, lyhennettiin väkivaltaisesti siirtymistä vanhanaikaisesta tuotantotavasta uudenaikaiseen. Euroopan valtiot taistelivat patentista tähän keksintöön, ja kun se kerran oli tullut voitontekijäin palvelukseen, ne verottivat siinä tarkoituksessa muitakin kuin omia kansojaan välillisesti suojelutulleilla, välittömästi vientipalkkioilla ym. Ne tuhosivat väkivaltaisesti riippuvassa asemassa olevien naapurimaiden koko teollisuuden, kuten esimerkiksi Englanti teki lopun Irlannin villamanufaktuurista. Euroopan mannermaalla meneteltiin Colbertin antaman esimerkin mukaan vielä yksinkertaisemmin. Tehtailijoiden alkuperäinen pääoma otettiin siellä osittain ilman muuta valtionrahastosta.

»Minkä tähden», Mirabeau huudahtaa, »etsitään syytä Saksin manufaktuurien kukoistukseen niin kaukaa kuin seitsenvuotista sotaa ⁸⁶ edeltäneeltä ajalta? Entä 180 miljoonan valtionvelka!»*

Siirtomaajärjestelmä, valtionvelat, verotaakka, suojelutullijärjestelmä, kauppasodat ym. — kaikki nämä varsinaisen manufaktuuriajan taimet kasvavat jättiläiskokoisiksi suurteollisuuden lapsuusvuosina. Viimeksi mainitun syntymää vietetään suurella herodesmaisella lastenryöstöllä. Samoin kuin kuninkaallinen laivasto ottavat tehtaatkin miehistönsä pakkovärväyksellä. Niin välinpitämättömästi kuin sir F. M. Eden suhtautuukin niihin julmuuksiin, jotka liittyvät 1400-luvun viimeisellä kolmanneksella alkaneseen ja hänen omaan aikaansa, 1700-luvun loppuun saakka kestäneeseen maalaisväestön maan pakkoluovutukseen; niin omahyväisesti kuin hän lausuukin onnittelunsa tämän prosessin johdosta, koska se oli niin »välttämätön» kapitalistiselle maanviljelykselle ja »oikean suhteen luomiselle maanviljelysmaan ja karjalaitumen välillä», hän ei sentään osoita samaa taloudellista ymmärtämystä kun on kysymys lastenryöstöistä ja orjuutuksesta sitä tarkoitusta varten, että manufaktuurituotanto voitaisiin muuttaa tehdastuotannoksi ja luoda oikea suhde pääoman ja työvoiman välille. Hän sanoo:

»Yleisön olisi ehkä syytä harkita, voiko manufaktuuri, jonka menestyäkseen täytyy tyhjentää työväenasunnat ja köyhäinkodit lapsista, joiden on vuoroittain, ryhminä tehtävä työtä miltei yöt läpeensä; manufaktuuri, joka sitä paitsi sulloo yhteen eri sukupuolta olevat, eri ikäiset ja kaikenlaiset yksilöt, niin että tartuvan täytyy saattaa heidät pahuuteen ja siveettömyyteen — voiko sellainen manufaktuuri lisätä kansallisen ja yksilöllisen onnen yhteismäärää?»** »Derbyshiressä, Nottinghamshiressä ja varsinkin Lancashiressä», Fielden kirjoittaa, »käytettiin äskettäin keksittyjä koneita suurissa tehtaissa, aivan virtojen varrella, jotka voivat pyörittää vesiratasta. Näihin kaukana kaupungeista sijaitseviin paikkoihin tarvittiin äkkiä tuhansia työläisiä; ja mm. Lancashireen, joka

* *Mirabeau. mt.*, VI osa, s. 101.

** *Eden. mt.*, II kirja, I luku, s. 421.

siihen asti oli ollut verraten harvaan asuttu ja hedelmätön, tarvittiin nyt ennen kaikkea ihmisiä. Varsinkin pienet ja nopsat sormet olivat haluttuja. Kohta tuli tavaksi ottaa tehtaisiin oppipoikia (!) Lontoon, Birminghamin ym. seurakuntien köyhäinkodeista. Monia, monia tuhansia näitä pieniä, avuttomia olentoja, joiden ikä vaihteli 7:stä 13:een tai 14:ään vuoteen, kuljetettiin siten pohjoiseen. Tapana oli, että työnantaja» (so. lastenvaras) »puki, ruokki ja antoi asunnon oppipojilleen oppipoikatalossa tehtaan lähellä. Työnjohtajia asetettiin valvomaan heidän työtään. Näiden orjanpitäjien etujen mukaista oli rasittaa lapsia ylenmäärin työllä, sillä heidän palkkionsa oli suhteellinen sen tuotannon määrään, mikä lapsesta voitiin pusertaa. Sen luonnollisena seurauksena oli julma kohtelu. Monilla tehdasseuduilla, varsinkin Lancashiressä, näitä viattomia ja suojattomia olentoja, jotka oli luovutettu tehtaan isännän käytettäviksi, sydäntävihlovalta tavalla piinattiin. Heidät rasitettiin kuoliaaksi ylenmääräisellä työllä... piiskattiin, kahlehdiittiin ja kidutettiin erittäin julmasti; heitä, nälän heikentämiä, luurangoksi lahtuneita, pakotettiin työhön useinkin ruoskan avulla... Muutamissa tapauksissa heidät saatettiin jopa tekemään itsemurha! Berbyshiren, Nottinghamshiren ja Lancashiren ihanat, romanttiset laaksot, joihin yhteiskunnallinen valvonta ei ulottunut, olivat muuttuneet synkiksi kidutus- ja murhapaikoiksi! Tehtailijoiden voitot olivat suunnattomat. Se vain yllytti heidän sudennälkänsä. He alkoivat käyttää yötyötä, so. kun he olivat yhden ryhmän työläisiä väsyttäneet päivällä loppuun saakka, heillä oli toinen ryhmä valmiina yötyöhön; päiväryhmä meni vuoteisiin, jotka yöryhmä oli juuri jättänyt ja päivinvastoin. Lancashireläinen sananparsi kertoo, että vuoteet erivät koskaan jäähtyneet.*

Kapitalistisen tuotannon kehittyessä manufaktuuriaikana Euroopan yleinen mielipide oli kadottanut hävyn- ja omanutunnon viimeisetkin rippeet. Kansakunnat ylpeilivät kynnisesti jokaisesta hävyttömyydestä, joka edisti pääoman kasautumista. Luettakoon esimerkiksi kunnan A. Andersonin naiiveja kauppa-aikakirjoja.⁷⁹ Näissä toimitetaan maailmalle englantilaisen valtioviisauden voittona sitä, että Englanti Utrechtin rauhassa pakotti espanjalaiset Asientosopimusten⁸⁷ nojalla luovuttamaan Englannille oikeuden käydä neekerikauppaa Afrikan ja Espanjan Amerikan välillä, kun se tähän saakka oli harjoittanut sitä ainoastaan Afrikan ja Englannin Länsi-Intian välillä. Englanti sai oikeuden viedä vuoteen 1743 saakka Espanjan

* *John Fielden*. mt., ss. 5, 6. Tehdasjärjestelmän alkuaikojen häpeämättömyyksistä ks. *Tri Aikin*. mt., s. 219, ja *Gisborne*. »Enquiry into the duties of men», 1795, v. II. — Kun höyrykone muutti tehtaata vesiputousten luota maaseudulta kaupunkien keskuksiin, lapsia oli tarjolla »kieltäytymishaluiselle» voitontekijälle tarvitsematta väkivaltaisesti tuottaa köyhäinkodeista. — Kun sir R. Peel (»moitteettoman ulkomuodon ministerin» isä) esitti 1815 lakiehdotuksensa lastensuojeluksesta, F. Horner (harkkorahakomitean neropatti ja Ricardon hyvä ystävä) selitti alahuoneessa: »On yleisesti tunnettua, että yhden vararikon tehneen henkilön tavaroiden joukossa ilmoitettiin julkisella huutokaupalla myytäväksi ja myytiinkin erä, jos sellaista sanaa saa käyttää, tehdaslapsia omaisuuden osana. Kaksi vuotta sitten (1813) käsiteltiin »King's Bench'issa» (ylihovioikeudessa) inhottava tapaus. Juttu koski jokuista poikaa. Eräs Lontoon seurakunta oli luovuttanut heidät tehtailijalle, joka vuorostaan oli antanut heidät toiselle. Lopuksi jokunen ihmisystävä löysi heidät täysin nälkiintyneinä (absolute famine). Toiseen vielä kauhistuttavampaan tapaukseen hän tutustui toimiesaan parlamentin tutkimuskomitean jäsenenä. Muutamia vuosia sitten eräs Lontoon seurakunta ja muuan Lancashiren tehtailija sopivat keskenään, että jokaista 20 tervettä lasta kohti tehtailijan oli otettava vastaan myös yksi idiootti.»

Amerikkaan vuosittain 4800 neekeriä. Tämä antoi virallisen suojan myös brittiläiselle salakuljetukselle. Liverpool kasvoi suureksi orjakauppansa ansiosta. Orjakauppa oli tässä kaupungissa noudatettu alkuperäisen kasautumisen menetelmä. Ja tähän päivään saakka on liverpoolilainen »rehellisyys» orjakaupan Pindaros, joka — ks. mainittua tri Aikinin teosta vuodelta 1795 — »intohimoisuuteen saakka edistää yritteliäisyyttä kaupassa, kasvattaa erinomaisia merimiehiä ja tuottaa äärettömästi rahaa». Liverpool käytti 1730 orjakaupassaan 15 laivaa, 1751 — 53, 1760 — 74, 1770 — 96 ja 1792 — 132.

Samalla kun puuvillateollisuus aiheutti lastenorjuutta Englannissa, se antoi sysäyksen Yhdysvaltojen enemmän tai vähemmän patriarkaalisen orjatalouden muuttamiseen kaupalliseksi riistojärjestelmäksi. Tarvitsin palkkatyöläisten verhoitu orjuus Euroopassa jallustakseen orjuuden sans phrase [koristelemattoman orjuuden] Uudessa maailmassa.*

Tantae molis erat⁸⁸ luoda edellytykset kapitalistisen tuotantotavan »ikuisten luonnonlakien» vapaalle vaikutukselle, viedä loppuun työmiesten ja työehtojen erotusprosessi, muuttaa toisessa kohtiassa yhteiskunnan tuotanto- ja elämäntarvikkeet pääomaksi ja toisessa väestö palkkatyöläisiksi, vapaiksi »työtätekeviksi köyhiksi», tuoksi uudenaikaisen historian taideluomukseksi.** Jos raha Augier'in sanojen mukaan »tulee maailmaan oikea veritahra toisella poskel-

* Vuonna 1790 oli Englannin Länsi-Intiassa 10 orjaa yhtä vapaata kohti, Ranskan — 14 yhtä kohti, Hollannin — 23 yhtä kohti (*Henry Brougham. »An Inquiry into the Colonial Policy of the European Powers», Edinburgh 1803, v. II, p. 74).*

** Sanontaa »labouring poor» [»työtätekevä köyhä»] tavataan englantilaisissa laeissa siitä hetkestä alkaen, jolloin palkkatyöläisten luokka saavuttaa huomattavat mittasuhteet. »Labouring poor» asetetaan vastakohtaksi toisaalta »idle poor'eille» [laiskoille köyhille], kerjäläisille ym., toisaalta niille työläisille, jotka eivät ole vielä kynittyjä kanoja, vaan työvälineidensä omistajia. Sanonta »labouring poor» siirtyi lakikielestä kansantaloustieteeseen, jossa sitä on käytetty alkaen Culpeperista, J. Childistä ym. aina A. Smithiin ja Edeniin saakka. Sen mukaan voidaan arvioida Edmund Burken, tuon »execrable political cant-monger'in» [»inhottavan valtiollisen lörpöttelijän»] *bonne foi'ta* [rehellisyttä], kun hän väittää sanonnan »labouring poor» olevan »execrable political cant» [»inhottavaa valtiollista ulkokultaisuutta»]. Tämä liehakoitsija, joka englantilaisen oligarkian palkkaamana näytteli romantiikkaa Ranskan vallankumouksen suhteen, ja Amerikan selkkausten alkuvaiheessa Pohjois-Amerikan siirtomaiden palkkaamana näytteli yhtä menestyksellisesti vapaamielistä englantilaisen oligarkian suhteen, oli kauttaaltaan tavallinen porvari: »Kaupan lait ovat luonnon lakeja ja siis myös jumalan lakeja» (*E. Burke. »Thoughts and Details on Scarcity», ed. London 1800, p. 31, 32).* Eipä ihme, että hän uskollisena jumalan ja luonnon laeille myi aina itsensä enimmäin tarjoavalle Pastori Tuckerin kirjoituksista — Tucker oli pappi ja tory, mutta muutoin kunnan mies ja kyvykäs kansantaloustieteilijä — saa hyvän kuvan tästä Edmund Burke'sta hänen vapaamielisyytensä ajoilta. Ottaen huomioon sen kurjan periaatteettomuuden, joka nykyään vallitsee ja usko nöyryimmästi »kaupan lakeihin», on yhä uudelleen paljastettava Burke't, jotka eroavat seuraajistaan vain yhdessä suhteessa — lahjakkuudessaan!

laan»,* niin pääoma tulee maailmaan tihkuen verta ja likaa kaikista huokosistaan, kiireestä kantapähän.**

7. KAPITALISTISEN KASAUTUMISEN HISTORIAALLINEN TENDENSSI

Mihin pääoman alkuperäinen kasautuminen, so. sen historiallinen syntymisprosessi, suuntautuu? Mikäli se ei ole orjien ja maaorjien välitöntä muuttamista palkkatyöläisiksi, siis pelkkää muodonvaihdosta, on se vain välittömän tuottajan pakkoluovutusta, so. omaan työhön perustuvan yksityisomistuksen lakkauttamista.

Yksityisomistusta, vastakohtana yhteiskunnalliselle, kollektiiviselle omistukselle, on vain siellä, missä työvälineet ja työn ulkoiset edellytykset ovat yksityisten henkilöiden hallussa. Mutta sen mukaan, ovatko nämä yksityiset henkilöt työmiehiä vai työtä teemmättömiä, muuttuu itse yksityisomistuksen luonne. Ne äärettömän monet vivahdukset, mitä yksityisomistuksella ensi silmäyksellä on, heijastavat vain eri asteita näiden molempien äärimmäisyyksien välillä.

Työläisten yksityinen omistusoikeus tuotantovälineisiinsä on pienliikkeen perustana, ja pienliike puolestaan välttämättömänä edellytyksenä yhteiskunnallisen tuotannon ja työläisen vapaan yksilöllisyyden kehitykselle. Tosin tämä tuotantotapa esiintyy myös orjuuden, maaorjuuden ja muiden riippuvaisuussuhteiden vallitessa. Mutta se kukoistaa, vaikuttaa koko voimallaan, saavuttaa oikean klassisen muotonsa vain siellä, missä työläinen on käyttämiensä työehtojen vapaa omistaja, talonpoika pellon, jota viljelee, käsityöläinen työkalun, jota hän osaa taidolla käyttää.

Tämä tuotantotapa edellyttää maan lohkomista ja muiden tuotantovälineiden jakautumista. Samoin kuin se tekee mahdolliseksi viimeksi mainittujen keskittämisen, se tekee mahdolliseksi myös yhteistoiminnan, työnjaon saman tuotantoprosessin sisällä, luonnon yhteiskunnallisen vallitsemisen ja sääntelyn sekä yhteiskunnallisten tuotantovoimien vapaan kehityksen. Sitä voidaan sietää vain ahtaissa luontoperäisissä yhteiskunnan ja tuotannon rajoissa. Sen ikuistamispyrkimys olisi, kuten Pecqueur oikein sanoo, »yleisen keskinkertaisuuden pysyväksi julistamista»⁸⁹. Määrätylle asteelle pääs-

* *Marie Augier*. »Du Crédit Public.»

** »Pääoma», »Quarterly Reviewer» sanoo, »pakenee melua ja taistelua ja on luonnostaan pelokas. Tämä on kyllä totta, mutta ei vielä sisällä koko totuutta. Pääoma pelkää liikevoiton puuttumista tai pientä voittoa niin kuin luonto pelkää tyhjyyttä. Tuottaessaan tyydyttävän voiton pääoma tulee rohkeaksi. Varmat 10 prosenttia, ja pääomaa voi käyttää kaikkialla; 20 prosenttia, ja se tulee vilkkaaksi; 50 prosenttia, suorastaan uhkarohkeaksi; 100 prosenttia, ja se tallaa kaikki inhimilliset lait jalkoihinsa; 300 prosenttia, ja ei löydy mitään rikosta, jota se ei uskaltaisi tehdä vaikkapa hirsipuun uhalla. Jos melu ja taistelu tuottaa voittoa, se edistää kumpaakin. Todistuksina ovat salakuljetus ja orjakauppa.» (*T. J. Dunning*. mt., ss. 35, 36.)

tyään se tuottaa oman häviönsä aineelliset edellytykset. Siitä hetkestä asti yhteiskunnan helmassa liikkuu voimia ja intohimoja, jotka tuntevat olevansa tämän tuotantotavan kahlehtimia. Sen täytyy hävitä ja se hävitetään. Sen hävittäminen, yksityisten ja hajallaan olevien tuotantovälineiden muuttaminen yhteiskunnallisesti keskiteytyiksi, siis useiden kääpiömäisten omaisuuksien muuttaminen harvojen suureksi omaisuudeksi, siis kansan syvien rivien maan, elämäntarvikkeiden ja työkalujen pakkoluovutus, tämä pelottava ja vaikea kansanjoukkojen pakkoluovutus muodostaa pääoman esihistorian. Siihen sisältyy sarja väkivaltaisia menetelmiä, joista me selostimme alkuperäisen kasautumisen keinoina vain käänteentekevät. Välittömästi tuottajat pakkoluovutetaan mitä säälimättömmän vandaalisesti ja siinä päästetään alhaisimmat, likaisimmat, pikkumaisimmat ja rumimmat intohimot valloilleen. Työllä hankitun, niin sanoaksemme yksityisen, riippumattoman työläisyksilön ja hänen työehtojensa yhteenkasvamiseen perustuvan yksityisomaisuuden työntää tieltään kapitalistinen yksityisomaisuus, joka perustuu vieraan, mutta muodollisesti vapaan työn riistämiseen.*

Niin pian kuin tämä muuttumisprosessi on hajottanut tarpeeksi syvästi ja laajalti vanhan yhteiskunnan, niin pian kuin työläiset ovat muuttuneet proletareiksi ja heidän työehtonsa pääomaksi, niin pian kuin kapitalistinen tuotantotapa pysyy omilla jaloillaan, sai työn jatkuva yhteiskunnallistaminen sekä maan ja muiden tuotantovälineiden muuttaminen yhteiskunnallisesti käytetyiksi, siis yhteisiksi tuotantovälineiksi, ja siis myös yksityisomaisuuksien laajempi pakkoluovuttaminen uuden muodon. Nyt ei enää ole pakkoluovutettavana omaa talouttaan hoitava työläinen, vaan monia työläisiä riistävä kapitalisti.

Tämä pakkoluovutus tapahtuu itse kapitalistisen tuotantotavan sisäisten lakien vaikutuksesta, pääomien yhteenkokoontumisen kautta. Yksi kapitalisti lyö monta muuta kuoliaaksi. Käsi kädessä tämän yhteenkokoontumisen kanssa eli sen kanssa, että muutamat kapitalistit pakkoluovuttavat monien omaisuudet, työprosessin yhteistoinnallinen muoto kehittyy yhä laajempialaiseksi, kehittyvät tieteen tarkoituksenmukainen tekninen käyttäminen, maan suunnitelmallinen käyttäminen, työvälineiden muuttuminen ainoastaan yhteisesti käytettäviksi, kaikkien tuotantovälineiden säästö käyttämällä niitä yhdistetyssä, yhteiskunnallisessa työssä, kaikkien kansojen takeruminen maailmanmarkkinain verkkoon ja sen kautta kapitalistisen järjestelmän kansainvälinen luonne. Samalla kun pienenee niiden pääomaylimysten luku, jotka anastavat ja tekevät yksinoikeudekseen tämän muuttumisprosessin kaikki edut, kasvaa kurjuuden, sorron, orjuuden, rappeutumisen ja riiston määrä, ja samalla kasvaa myös

* »Olemme aivan uudessa yhteiskuntatilassa... pyrimme erottamaan kaikenlaatuisen omaisuuden kaikenlaatuudesta työstä.» (Sismondin »Nouveaux Principes de l'Économie Politique», t. II, [Paris 1827], p. 434.)

yhä paisuvan ja kapitalistisen tuotantoprosessin mekanismin itsensä kouluttaman, yhdistyneen ja järjestyneen työläisluokan suuttumuksensa. Pääomamonopoli tulee sen tuotantotavan kahleeksi, joka on sen kanssa ja sen suojassa kehittynyt. Tuotantovälineiden yhteenkokoontuminen ja työn yhteiskunnallistuminen pääsevät kohtaan, missä ne käyvät kapitalistisen vaippansa kanssa yhteensopimattomiksi. Se räjäytetään rikki. Kapitalistisen yksityisomaisuuden kuolinhetki lyö. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan.

Kapitalistisesta tuotantotavasta johtuva kapitalistinen anastustapa, siis myös kapitalistinen yksityisomaisuus, on ensimmäinen yksilöllisen, omaan työhön perustuvan yksityisomaisuuden kieltäminen. Mutta kapitalistinen tuotanto tuottaa luonnollisen prosessin välttämättömyydellä oman kieltämisensä. Se on kieltämisen kieltämistä. Se ei palauta yksityisomaisuutta, mutta kylläkin yksilöllisen omaisuuden kapitalistisen ajan saavutusten perusteella: yhteistoiminnan ja maan sekä itse työn tuottamien tuotantovälineiden yhteisomistuksen perusteella.

Yksilöiden oman työn tuottaman, hajallaan olevan yksityisomaisuuden muuttaminen kapitalistiseksi on tietysti verrattomasti pitkäaikaisempi, ankarampi ja vaikeampi prosessi kuin todellisuudessa jo yhteiskunnalliseen tuotantotoimeen perustuvan kapitalistisen yksityisomaisuuden muuttaminen yhteiskunnan omaisuudeksi. Edellisessä tapauksessa oli kysymys siitä, että muutamit anastajat pakkoluovuttavat kansanjoukot, jälkimmäisessä tapauksessa on kysymys siitä, että kansanjoukot pakkoluovuttavat muutamat anastajat.*

*Julkaistu ensi herran kirjassa: K. Marx.
»Das Kapital. Kritik der politischen
Oekonomie«. Erster Band. Hamburg 1867*

*Julkaistaan kirjan
tekstin mukaan*

Suomennos saksasta

* »Teollisuuden edistys, jonka tahdon ja vastustuskyvytön toimeenpanija porvaristo on, asettaa kilpailusta johtuvan työläisten eristäytymisen tilalle heidän vallankumouksellisen yhteenliittymisensä yhdistysten kautta. Suurteollisuuden kehittyessä porvariston jalkojen alta riistetään siis itse se perusta, jolla se tuottaa ja omistaa tuotteet. Se tuottaa ennen kaikkea omat haudankaivajansa. Porvariston häviö ja proletariaatin voitto ovat yhtä väistämättömiä... Kaikista nykyään porvaristoa vastaan esiintyvistä luokista vain proletariaatti on todella vallankumouksellinen luokka. Muut luokat rappeutuvat ja häviävät suurteollisuuden kehittyessä, proletariaatti on sen oma tuote... Keskisäädty, kuten pieniteollisuudenharjoittaja, pikkukauppias, käsityöläinen, talonpoika, kaikki ne taistelevat porvaristoa vastaan pelastaakseen perikadolta olemassaolonsa keskisäätynä. Ne eivät siis ole vallankumouksellisia, vaan vanhoillisia. Enemminkin, ne ovat taantumuksellisia, sillä ne yrittävät kääntää historian pyörää taaksepäin.» (K. Marx ja F. Engels. »Manifest der Kommunistischen Partei«, London 1848, p. 11, 9 [ks. tätä julkaisua, 1. osa, ss. 104, 103].)